

“เสียง” ในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 : วรรณศิลป์เพื่อการปฏิวัติ

ธีรัช สุเมธสวัสดิ์*

คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ประเทศไทย

“Voice” in The Announcement of the People’s Party No. 1: Literary Techniques for the Revolution

Dhidhaj Sumedhsvasti*

Faculty of Liberal Arts, Thammasat University, Thailand

Article Info

Academic Article

Article History:

Received 5 September 2024

Revised 16 October 2024

Accepted 22 October 2024

คำสำคัญ

การอภิวัฒน์สยาม

2475

คณะราษฎร

เรื่องเล่า

เสียงเล่า

* Corresponding author

E-mail address:

sumedhsvasti.dh@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออ่านใหม่ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง 2475 ด้วยมุมมองวรรณกรรมศึกษาผ่านทฤษฎีศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (Narratology) ด้วยกรอบการพิจารณาดังกล่าว ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ไม่ได้เป็นเพียงหลักฐานทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญในช่วงเปลี่ยนผ่านทางการเมืองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย แต่ยังเป็นตัวบทที่มีลักษณะทางวรรณกรรม คือมีกลวิธีทางวรรณศิลป์เพื่อสื่อสารความคิดสำคัญ ผู้ประพันธ์ใช้เสียงเล่าที่แตกต่างกันในประกาศ ได้แก่ เสียงของผู้โค่นล้ม และเสียงของวีรบุรุษ การใช้เสียงดังกล่าวเป็นไปเพื่อให้ข้อเขียนนี้มีอานุภาพมากพอที่จะเร่งรัดปฏิกริยาทางอารมณ์จากคนกลุ่มต่าง ๆ ได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกษัตริย์และชนชั้นปกครองอันจะช่วยให้การยึดอำนาจบรรลุผลสำเร็จ การอ่านประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ด้วยมุมมองนี้นำไปสู่ความเข้าใจว่า เสียงเล่าในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 เป็นการสร้างบุคลิกขึ้นมาเพื่อใช้ประโยชน์เฉพาะกิจ มิได้เป็นเสียงจริงของผู้ประพันธ์หรือเสียงร่วมของทั้งคณะราษฎร ดังนั้นเสียงของผู้เล่ากับตัวผู้ประพันธ์จึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาแยกกัน

Keywords:

Siamese Revolution,
1932,
People's Party,
narrative,
narrative voice

Abstract

This article aims to offer a new reading of *the People's Party Announcement No. 1*, a key component of the 1932 Siamese Revolution, through the lens of literary studies, specifically employing the theory of Narratology. From this perspective, *the People's Party Announcement No. 1* is not merely a significant historical document marking the political transition from absolute monarchy to democracy but can also be regarded as a literary text with literary techniques designed to communicate critical ideas. The author employs different narrative voices in the announcement, including the voices of the overthrower and the hero. These voices serve to imbue the writing with sufficient power to evoke emotional responses from various groups, especially the monarch and the ruling class, thereby assisting the success of the coup. Reading *the People's Party Announcement No. 1* from this angle leads to the comprehension that the narrative voices in the text are constructed to serve specific purposes and do not represent the actual voice of the composer or the collective voice of the People's Party. Therefore, the narrator's voice and the composer himself should be considered separately.

1. บทนำ

การปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงการปกครองในเช้าตรู่ของวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยกลุ่มบุคคลในชื่อ “คณะราษฎร” จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ซึ่งอำนาจสูงสุดอยู่ที่กษัตริย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยซึ่งกษัตริย์อยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญ ถือเป็น “การพลิกฟ้าพลิกแผ่นดิน” เหตุการณ์ดังกล่าวมีหลายชื่อเรียกทั้ง การอภิวัฒน์สยาม การเปลี่ยนแปลงการปกครอง การพลิกแผ่นดิน การยึดอำนาจ และการปฏิวัติ¹ (ภุรี พวงศ์เจริญ, 2563, น. 9)

นอกจากจะมีหลายชื่อเรียกแล้ว การปฏิวัติในเดือนมิถุนายน 2475 ยังมีการตีความและให้ความหมายที่แตกต่างหลากหลายจนกระทั่งปัจจุบันที่เกือบครบรอบ 100 ปีของการปฏิวัติ ก็ยังเป็นที่ยกเถียงกันอยู่ในหลาย ๆ ประเด็นเป็นต้นว่า การกระทำของคณะราษฎรถือเป็นการ “ชิงสุกก่อนห่าม” หรือไม่ เพราะพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเตรียมจะพระราชทานรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว² ดังจะเห็นได้จากหลักฐานว่าพระองค์ทรงมีรัฐธรรมนูญฉบับลองร่างที่อ่านแสดงความเห็นโดยที่ปรึกษาทั้งชาวไทย ชาวต่างชาติ มีการขอความคิดเห็นเกี่ยวกับการปกครองรูปแบบใหม่จากพระบรมวงศานุวงศ์ระดับสูงอย่างสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ รวมถึงพระราชดำริที่ปรากฏในงานเขียน 2 ชิ้น คือ *Problems of Siam* และ *Democracy in Siam* (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงค์กิติ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 46) นอกจากนี้ยังคงเป็นที่ถกเถียงกันอยู่ว่า เจ้าโครงสร้างธุรกิจ (สมุดปกเหลือง) ที่หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) เสนอ แสดงให้เห็นความนิยมคอมมิวนิสต์หรือไม่ ถึงที่สุดแล้วคณะราษฎรมีเจตนาที่จะอภิวัฒน์บ้านเมืองให้เป็นประชาธิปไตยหรือเพียงต้องการแย่งชิงอำนาจจากกษัตริย์มาแบ่งกันในพวกพ้องเพื่อประโยชน์ส่วนตนเท่านั้น ฯลฯ

ไม่ว่าการปฏิวัติการปกครอง 2475 จะถูกตีความและให้ความหมายอย่างไรก็ตาม แต่ก็ถือว่าการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเส้นแบ่งระหว่าง “สยามเก่า” กับ “สยามใหม่” และเป็นหนึ่งในไม่กี่ความเปลี่ยนแปลงซึ่งมีพลังมากพอจะพลิกโฉมระบบการเมืองและโครงสร้างการปกครองแบบถอนรากถอนโคน (ภุรี พวงศ์เจริญ, 2563, น. 9)

แม้กลุ่มความคิดทางการเมืองต่าง ๆ ของไทยรวมถึงต่างชาติซึ่งเป็นมุมมอง “คนนอก” จะมีการรับรู้เกี่ยวกับการปฏิวัติ 2475 ที่แตกต่างกัน ทว่าประเด็นที่คนทุกกลุ่มน่าจะเห็นพ้องกันเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงนี้ก็คือ การปฏิวัติครั้งนี้เป็นไปโดยละม่อมที่สุด ไม่มีการเช่นฆ่า

¹ บทความนี้จะเรียกการเปลี่ยนแปลงการปกครองใน พ.ศ. 2475 ว่า การปฏิวัติ ซึ่งมีความหมายตรงกับคำว่า revolution ในภาษาอังกฤษมากที่สุด ในบรรดาชื่อเรียกต่าง ๆ ที่ใช้กันอยู่นอกจากนี้คำว่า ปฏิวัติ ยังสื่อเน้นรุนแรงและให้ความรู้สึกถึงการก่อการ การใช้กำลัง การลุกฮือมากกว่าคำอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นการอภิวัฒน์ หรือการเปลี่ยนแปลงการปกครอง การเลือกใช้คำดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญของข้อเสนอบทความ

² รัฐธรรมนูญที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเตรียมไว้เพื่อพระราชทาน ไม่ใช่รัฐธรรมนูญอย่างระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ อำนาจอสูงสุดยังคงอยู่ที่กษัตริย์ ดังนั้น การกล่าวว่าการปฏิวัติของคณะราษฎรเป็นการชิงสุกก่อนห่ามจึงเป็นคำอธิบายที่อาจสร้างความเข้าใจผิดได้ว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระราชประสงค์จะพระราชทานรัฐธรรมนูญที่เป็นประชาธิปไตยแก่ราษฎรอยู่แล้ว

เสียเลือดเนื้อ ไม่มีสงครามกลางเมือง³ โดยที่ฝ่ายนิยมเจ้ามักยกความดีความชอบของการเปลี่ยนผ่านอย่างสันตินี้ให้แก่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เพราะพระองค์ทรงยอมประนีประนอมกับคณะราษฎรทั้ง ๆ ที่เสียงส่วนใหญ่ในที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดี ณ วังไกลกังวลวันที่เกิดการปฏิวัติขึ้นเห็นตรงกันว่า หากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวตัดสินใจสละราชสมบัติแล้ว คณะราษฎรก็มีโอกาสชนะสูง (ส. พลายน้อย, 2550, น. 101)

ในขณะที่ฝ่ายที่ชื่นชมผลงานของคณะราษฎรก็มักให้ “เครดิต” การปฏิวัติโดยสงบราบคาบแก่ผู้ก่อการซึ่งวางแผนกลยุทธ์ยอดเยี่ยม ส่งผลให้ปฏิบัติการสัมฤทธิ์ผลภายในเวลาอันรวดเร็ว การเปลี่ยนแปลงการปกครองตลอดทั้งการเปลี่ยนผ่านอำนาจได้อย่างนุ่มนวลนี้ไม่ได้เป็นฉันทามติเฉพาะของ “คนใน” เท่านั้น แต่ยังเป็นที่ยอมรับกันจากสายตา “คนนอก” ของชาวต่างชาติที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์ปฏิวัติสยาม 2475 ด้วย รูซ์ (Henri Roux) ผู้ช่วยทูตทหารชาวฝรั่งเศสกล่าวไว้ในหนังสือที่มีรายงานถึงรัฐบาลประเทศต้นทางเกี่ยวกับการปฏิวัติว่า “การปฏิวัติครั้งนี้เตรียมการไว้อย่างยอดเยี่ยมและจัดระเบียบอย่างดี จึงอดประหลาดใจไม่ได้ว่าการรวมตัวดังกล่าวอันประกอบด้วยทหารบกและทหารเรือเป็นส่วนใหญ่หรือทั้งหมด สามารถกระทำการโดยที่ความลับไม่รั่วไหลแต่อย่างใด” (รูซ์, 2564, น. 11) สอดคล้องกับบันทึกของยาตาเบ (Yasukiji Yatabe) ทูตญี่ปุ่นประจำสยามผู้แม้เป็นคนนอก แต่ก็มีข้อมูลน่าเชื่อถือหลายประการจากการเป็นผู้ร่วมสังเกตการณ์และความสัมพันธ์กับ “วงใน” ยาตาเบเห็นว่า “การปฏิวัติในเมืองไทยดำเนินไปโดยสงบเรียบร้อย ซึ่งกรณีอย่างนี้หาได้ยากในต่างประเทศ” ยาตาเบเห็นว่าความราบรื่นนี้ “มาจากความคิดรอบคอบและการกระทำอย่างรวดเร็วของคณะราษฎร รวมทั้งการตัดสินใจอย่างกล้าหาญเพื่อแก้ไขสถานการณ์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว” (ยาตาเบ, 2562, น. 55-56)

ปฏิบัติการยึดอำนาจของคณะราษฎรมีองค์ประกอบสำคัญคือ “**ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1**” ข้อเขียนในรูปแบบใบปลิวซึ่งคณะราษฎรจัดพิมพ์แล้วตระเวนแจกจ่ายให้ประชาชนในวันยึดอำนาจ นอกจากจะใช้ประกาศฉบับเดียวกันนี้ยื่นแถลงหน้าพระที่นั่งอนันตสมาคมแล้วยังมีการอ่านให้สาธารณชนฟังตามจุดต่าง ๆ ในพระนครและมีการเผยแพร่ผ่านทางวิทยุกระจายเสียงด้วย แม้**ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1** จะเป็นส่วนสำคัญของการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง แต่ที่ผ่านมามีความเหมือนว่ามีข้อความเพียงบางตอนหรือบางประโยคของประกาศฉบับนี้เท่านั้นที่ถูกอ้างถึงซ้ำ ๆ เช่น ข้อความซึ่งเป็นที่รู้จักมากที่สุด คือ “**ราษฎรทั้งหลายพึงรู้เถิดว่า ประเทศเรานี้เป็นของราษฎร ไม่ใช่ของกษัตริย์ตามที่เขาหลอกลวง**” (ประยูร ภมรมนตรี, 2517, น. 53) ความตอนนี้ได้รับการฉายซ้ำแล้วซ้ำเล่าต่างกรรมต่างวาระโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่สถานการณ์ทางการเมืองเข้มข้น นำสังเกตว่า แม้**ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1**

³ ไม่นับรวมกรณีกบฏวระเดชซึ่งเกิดขึ้นในปีต่อมา และในวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ซึ่งเกิดการปฏิวัติขึ้นนั้น ก็มีผู้ “เสียเลือด” จากการขัดขืนการควบคุมตัวของคณะราษฎร แต่ก็มีเพียงรายเดียวเท่านั้นคือ พระยาเสนาสงคราม (อึ้ง นวงศ์) (นริศ จรัสจรรยาวงศ์, 2564, น. 39) การเสียเลือดกรณีนี้ไม่มีผลใด ๆ ต่อปฏิบัติการเปลี่ยนแปลงการปกครองทั้งสิ้น ดังนั้นถึงที่สุดแล้ว การปฏิวัตินี้วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 จึงถือว่าเป็นปราศจากการสูญเสียอย่างแท้จริง

จะเป็นเอกสารทางประวัติศาสตร์ชิ้นสำคัญและมีได้มีสถานะ “ผิดกฎหมาย” หรือ “ต้องห้าม” ทว่าความส่วนอื่น ๆ ของประกาศฉบับเดียวกันไม่ค่อยได้รับการอ้างถึงนัก อาจเป็นเพราะข้อความตอนอื่น ๆ ไม่ได้มีเนื้อความครอบคลุม ยึดโยงกับสถานการณ์ทางการเมืองร่วมสมัย หรือเจ้าปฏิกิริยาทางอารมณ์ได้มากและกระชับเท่ากับข้อความที่เป็นวรรคทองของประกาศ นอกจากนี้ประกาศก็อาจมีเนื้อความ “ไม่สุภาพร้ายแรงหลายประการ” (วิชัย ประสงค์, 2505, น. 194) สำหรับคนบางกลุ่มด้วย ในวงวิชาการประวัติศาสตร์ศึกษาประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 เป็นหลักฐานสำคัญแห่ง “วันเปลี่ยนแปลงการปกครอง” ที่ผ่านมามีงานสำคัญที่ศึกษาวิเคราะห์ ข้อเขียนนี้ เช่น การปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475 ของนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ และปฐมทรรศน์ทางการเมืองของปรีดี พนมยงค์ ของทิพวรรณ เจียมธีรสกุล ซึ่งแสดงให้เห็นภูมิหลังของประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 และเบื้องหลังของสิ่งที่กล่าวไว้ในข้อเขียนดังกล่าวซึ่งสัมพันธ์กับเงื่อนไขทางสังคมการเมืองแห่งยุคสมัยอย่างละเอียด

ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ได้รับการอ่านด้วยมุมมองภาษาศาสตร์โดยอิสระ ชูศรี (2563) ในบทความเรื่อง ประกาศคณะราษฎรกับ ‘หน้า’ ของพระปกเกล้า อิสระอ่านประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ร่วมกับเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชกำหนดนิรโทษกรรมในคราวเปลี่ยนแปลงการปกครองแผ่นดิน พุทธศักราช 2475 บันทึกลับ วันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยเจ้าพระยามหิธร และพิธีขอพระราชทานขมาโทษของคณะราษฎรเมื่อเดือนธันวาคม 2475 โดยประยุกต์แนวคิดเรื่องวัจนกรรม (speech acts) และแนวคิดเรื่องหน้า (face) หรือภาพลักษณ์ต่อสาธารณะโดยชี้ให้เห็นว่า ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 และตัวบทข้างเคียงมีวัจนกรรม การโต้ตอบกันไปมา มีการข่มขู่ การเจรจาต่อรอง การประนีประนอม เป็นต้น คล้ายการ “สนทนา” เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองโดยต่างฝ่ายต่างก็มีวัตถุประสงค์การสนทนาเป็นของตนเอง และต้องอาศัยอีกฝ่ายให้วัตถุประสงค์เหล่านั้นบรรลุผล อิสระเสนอว่า ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 มีส่วนช่วยให้วัตถุประสงค์ที่จะเปลี่ยนแปลงการปกครองประสบผลสำเร็จ (อิสระ ชูศรี, 2563) ซึ่งเป็นข้อเสนอที่ผู้เขียนบทความเห็นด้วย

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนบทความเห็นว่า ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 มีลักษณะทาง “วรรณกรรม” ซึ่ง “ประพันธ์”⁴ ขึ้นอย่างบรรจงด้วยกลวิธีทางวรรณศิลป์ บทความนี้จึงมุ่งอ่านประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 โดยประยุกต์ใช้มุมมองทางวรรณกรรมศึกษา คือ ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (Narratology) ซึ่งเน้นศึกษาการเล่าเรื่องในฐานะที่เป็นโครงสร้างสำคัญของวาทกรรม (discourse) และความสัมพันธ์ระหว่างเรื่องเล่ากับรูปแบบการเล่า (narrative discourse) ตัวทฤษฎีให้ความสำคัญแก่การวิเคราะห์องค์ประกอบของเรื่องเล่า เช่น มุมมองการเล่า (focalization) เวลา (time) เสียงเล่า (narrative voice) รวมถึงการใช้อุปมาและสัญลักษณ์ในเรื่องเล่า ทฤษฎีนี้ยังขยายขอบเขตการวิเคราะห์ไปถึงประเด็นที่เกี่ยวข้องกับภาษาศาสตร์

⁴ ผู้เขียนบทความเจตนาที่จะใช้คำว่า ประพันธ์ และ ผู้ประพันธ์ แทนคำว่า แต่ง และผู้แต่ง เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอที่ว่าประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 มีความเป็นวรรณกรรมและสร้างสรรค์ขึ้นอย่างมีศิลปะ อย่างไรก็ตาม ในบริบทที่กล่าวถึงทฤษฎีศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง ผู้เขียนบทความจะใช้คำว่า แต่ง และผู้แต่ง แทนเพื่อไม่ให้มีการประเมินค่าเกาะเกี่ยวอยู่กับการใช้คำทางทฤษฎี

จิตวิทยา มานุษยวิทยา ประวัติศาสตร์ และสาขาอื่น ๆ อย่างกว้างขวางครอบคลุมศาสตร์ หลากหลายแขนง ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องช่วยให้การวิเคราะห์วรรณกรรมมีระบบแบบแผนและ สามารถแยกแยะองค์ประกอบต่าง ๆ ของการเล่าเรื่องได้อย่างชัดเจน โดยสามารถประยุกต์ใช้ เพื่อตีความตัวบทหลากหลายประเภททั้งที่เป็นวรรณกรรมและไม่ใช่วรรณกรรม เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น บทละคร ภาพยนตร์ ละครเวที คำให้สัมภาษณ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์ ฯลฯ โดยมองว่าตัวบทเหล่านี้เป็นโครงสร้างซับซ้อนซึ่งสามารถถอดรหัสผ่านกรอบทฤษฎีได้

การประยุกต์ใช้ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องเพื่อวิเคราะห์เสียงเล่าใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* มีความมุ่งหมายเพื่อแสดงให้เห็นว่า เมื่ออ่านผ่านมุมมองวรรณกรรมศึกษา *ประกาศ คณะราษฎร ฉบับที่ 1* “ประพันธ์” ขึ้นอย่างรอบคอบด้วยลักษณะทางวรรณศิลป์อันทรงพลัง ส่งผลให้ประกาศทั้งฉบับมีอานุภาพที่จะทำลายพระราชอำนาจ สร้างความรู้สึกสิ้นใจหวาดกลัว บีบคั้นกดดันให้แก่กษัตริย์และชนชั้นปกครอง จนในท้ายที่สุดก็เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผล ให้ปฏิบัติการยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ของคณะราษฎร เมื่อพิจารณา “งานประพันธ์” ชิ้นนี้ของคณะราษฎรในระยะใกล้ผ่านมุมมอง วรรณกรรมศึกษาโดยบูรณาการเข้ากับบริบททางประวัติศาสตร์ *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ถือเป็น “ตัวแปร” ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งซึ่งก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่าง ๆ ต่อบุคคลสำคัญที่ เกี่ยวข้องและตั้งนั้นประกาศนี้จึงเป็น “ปฏิบัติการทางจิตวิทยา” ที่ใช้ “อำนาจทางวรรณศิลป์” บั่นถ่างอำนาจของผู้ก่อการปฏิวัติขึ้นมาให้ดูยิ่งใหญ่อหังการกว่าที่มีอยู่เพียงเบาบางตาม ความเป็นจริงเท่านั้น

2. บั้นปลายแห่งสมบูรณาญาสิทธิราชย์สยาม

รัชสมัยอันรุ่งโรจน์ยาวนานของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวสิ้นสุดลง ใน พ.ศ. 2453 ขณะที่พระองค์ครองราชย์ได้ 43 ปี (พ.ศ. 2411-2453) สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงรับราชสมบัติสืบต่อเป็นกษัตริย์รัชกาลที่ 6 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2453-2468) สยามประสบปัญหา นับไม่ถ้วน ตั้งแต่ทศวรรษ ร.ศ. 130 ซึ่งมุ่งหมายเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองภายหลังจากที่ กษัตริย์พระองค์ใหม่ขึ้นครองราชย์ได้ประมาณ 1 ปีเท่านั้น การที่กษัตริย์รัชกาลใหม่มัก ถูกตั้งข้อเปรียบเทียบกับแผ่นดินอันรุ่งเรืองก่อนหน้าโดยเฉพาะในด้านความสามารถและ ประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การขาดดุลบัญชีของ รัฐบาล กษัตริย์ถูกวิจารณ์ว่าเป็น “แมลงสุรุษสุราย” ใช้จ่ายเงินอย่างตำหนัาฟริกละลายแม่น้ำ (รวม วชิราวุธ, 2557, น. 180) การเข้าสู่สงครามโลกครั้งที่หนึ่ง ฯลฯ

วิกฤตศรัทธาต่อสถาบันกษัตริย์ องค์กษัตริย์ รวมถึงชนชั้นปกครองในรัชสมัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวอาจเล็งเห็นได้ชัดเจนนที่สุดจากข้อเขียนแสดง ความคิดเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์ เสียตสี ล้อเลียนที่ปรากฏอย่างเป็นปกติตลอดรัชกาลจาก บัณฑิตเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขต ความเฟื่องฟูของหนังสือสิ่งพิมพ์ จำนวนคนที่ได้รับการ ศึกษา-อ่านออกเขียนได้ และกลุ่มคนที่เป็นนักเรียนนอก หัวหน้า ปัญญาชนหัวก้าวหน้ามี

เพิ่มมากขึ้น รวมถึงอิทธิพลทางความคิดของโลกตะวันตกที่ได้ปะทะสังสรรค์กับโลกทัศน์ของชาวสยามที่ความเข้มข้นขึ้นเรื่อย ๆ ดังนั้น ภาวการณ์ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสพขณะที่ทรงครองราชย์นอกเหนือไปจากที่ต้องพยายามสร้างความนิยมชมชอบและความศรัทธาให้เทียบเคียงได้กับรัชสมัยของพระราชบิดาแล้ว (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550, น. 66) ในอีกทางหนึ่งพระองค์ยังทรงต้องต่อสู้ต้านทานกับกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคม การเมืองดังที่เห็นได้จากข้อเขียนโต้ตอบในพื้นที่สาธารณะและงานพระราชนิพนธ์วรรณคดีจำนวนมากซึ่งเป็นการทำงานทางความคิดเพื่อสถาปนาวาทกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะความคิดเรื่องชาติ ซึ่งจะช่วยรักษาเสถียรภาพของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในภาวะที่เสียงเรียกร้องประชาธิปไตยดังขึ้นอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งในขณะนั้น ระบอบกษัตริย์ทั่วโลกก็ทยอยถูกโค่นล้มลง ในระยะเวลาใกล้เคียงกัน ได้แก่ ราชวงศ์ชิงของจีนในปี 2454 ราชวงศ์โรมานอฟของรัสเซียในปี 2460 ราชวงศ์โฮเอ็นซอลเลิร์นของเยอรมนีในปี 2461 และราชวงศ์ออตโตมันของตุรกีในปี 2465

ในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ปัญหาารุมเร้าต่าง ๆ โดยเฉพาะปัญหาเศรษฐกิจทรุดหนักโดยที่รัฐบาลของกษัตริย์ไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ ผู้คนต่างพุ่งเป้าสาเหตุวิกฤตเศรษฐกิจไปที่การใช้จ่ายเงินเกินตัวของราชสำนัก (บัทสัน, 2547, น. 22) ทำให้สถานการณ์วิกฤตของสถาบันกษัตริย์เลวร้ายลงไปอีกดังที่คุก (Sir Edward Cook) ทูตอังกฤษประจำสยาม (1925-1928) บันทึกไว้ว่า “พระเจ้าแผ่นดินไม่เคยหมดความน่าเชื่อถืออย่างนี้มาก่อน” (GB, F 4422/183/40, 6 August 1925, อ้างถึงใน บัทสัน, 2547, น. 25) และการสวรรคตของพระองค์ “เป็นสิ่งที่กษัตริย์ผู้ล่วงลับได้รับใช้ราษฎรของพระองค์ได้ดีที่สุด” (GB, F 6257/183/40, 26 November 1925, อ้างถึงใน บัทสัน, 2547, น. 25) สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงสุโขทัยธรรมราชาทรงรับราชสมบัติต่อเป็นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างไม่สู้เต็มพระทัยนัก (ส. พลายน้อย, 2550, น. 45) ด้วยไม่ได้ทรงเป็นบุคคลที่ถูกวางไว้หรือคาดคิดว่าจะได้ขึ้นเป็นกษัตริย์แต่ที่แรก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพบรรยายการขึ้นเป็นกษัตริย์ของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไว้ว่า เห็นภาพว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงได้รับ “มรดกอันแสนทรนหดครวญที่ทรงเริ่มเสวยราชย์ เนื่องจากอำนาจแห่งองค์อริบดียนั้นตกต่ำลงจากสมัยก่อนมาก ทั้งในแง่ความเคารพนับถือและความเชื่อมั่น ขณะที่กระทรวงพระคลังมหาสมบัติก็ใกล้จะล้มละลายตัวรัฐบาลทุจริตฉ้อฉลแถมงานราชการยังตกอยู่ในสภาพยุ่งเหยิงเป็นหลัก” (หอจดหมายเหตุแห่งชาติ, สบ. 2. 47/32, อ้างถึงใน ฐิติ พวงศ์เจริญ, 2563, น. 11) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นว่าพระเจ้าแผ่นดินเอง “ทรงอยู่ในฐานะลำบาก ความคิดเห็นของราษฎรที่เคลื่อนไหวอยู่ในประเทศนี้ เป็นสัญญาณบ่งชี้ว่าการปกครองระบอบราชาธิปไตยใกล้ถึงจุดจบเต็มที” (บัทสัน, 2547, น. 35)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงขึ้นครองราชย์ พระองค์โปรดเกล้าฯ แต่งตั้งอภิรัฐมนตรีสภาซึ่งประกอบด้วยพระบรมวงศานุวงศ์อาวสุ เช่น สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัติวงศ์ สมเด็จพระยา

ดำรงราชานุภาพ ฯลฯ เพื่อช่วยบริหารราชการแผ่นดินซึ่งกำลังอยู่ในภาวะวิกฤต แรกทีเดียว การแต่งตั้งบุคคลเหล่านี้ถือว่าเป็นการช่วยประคับประคองกษัตริย์พระองค์ใหม่ซึ่งอ่อนประสบการณ์ในการบริหารราชการแผ่นดิน สามารถผ่อนคลายความตึงเครียดจากวิกฤตต่าง ๆ ในรัชกาลก่อนได้ แต่เนื่องจากอภิรัฐมนตรีสภาล้วนประกอบด้วยเจ้านายที่มีบารมีและอิทธิพลทางการเมืองสูง ซึ่งแม้แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเองก็เกรงพระทัย ดังนั้นอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินซึ่งโดยนิตินัยต้องรวมศูนย์เบ็ดเสร็จอยู่ที่องค์กษัตริย์ตามแนวทางของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ ในทางพฤตินัยจึงดูเหมือนจะถูกทอนลงด้วยการมีส่วนร่วมของอภิรัฐมนตรีสภาซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงยอมรับว่า การมีอภิรัฐมนตรีสภาทำให้เกิดเกียรติภูมิของพระเจ้าแผ่นดินลดลง (บันทึก, 2547, น. 53) ดังนั้นแม้อำนาจเด็ดขาดสุดท้ายจะอยู่ที่องค์กษัตริย์ แต่เสียงของอภิรัฐมนตรีสภาก็มีน้ำหนักมากพอต่อการตัดสินใจพระทัยอย่างน้อยที่สุดก็ในความรู้สึกของสาธารณชน เสียงวิพากษ์วิจารณ์อันอื้ออึงจึงดังขึ้นเรื่อย ๆ

เมื่อประกอบเข้ากับปัจจัยอื่น ๆ โดยเฉพาะภาวะเศรษฐกิจที่ทรุดลงกว่าก่อนหน้าจากภาวะเศรษฐกิจโลกถดถอย (Great Depression) เป็นผลให้รัฐบาลต้องประกาศใช้มาตรการต่าง ๆ เพื่อแก้ปัญหา เช่น การเลิกจ้างข้าราชการจำนวนมากเพื่อลดรายจ่ายของรัฐบาล ฯลฯ วิกฤตเศรษฐกิจซึ่งประจวบเหมาะกับความวิกฤตศรัทธาที่เกิดขึ้นกับสถาบันกษัตริย์ในช่วงบั้นปลายของสมบูรณาญาสิทธิราชย์สร้างบรรยากาศอึมครึม มีข่าวลือเกี่ยวกับการปฏิวัติอยู่เป็นระลอกวิชัย ประสังสิต บันทึกบรรยากาศในช่วงก่อนการปฏิวัติไว้ว่า

ในเวลาทีใกล้เคียงกับวันฉลองพระนครนั้น ได้มีข่าวลืออันเป็นอกุศลแพร่สะพัดไปทั่วทุกครัวเรือนว่า จะเกิดกบฏจลาจลในวันฉลองพระนคร พวกกบฏจะก่อการร้ายขึ้นในวันที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จเสียบพระนครทางสถลมารคและจะมีการสู้รบกันในระหว่างฝ่ายรัฐบาลกับพวกกบฏอย่างเลือดนองแผ่นดิน

(วิชัย ประสังสิต, 2505, น. 181-182)

เรื่องดังกล่าวน่าจะเป็นประเด็นการสนทนาของผู้คนร่วมสมัยดังที่ท่านผู้หญิงพูนพิศมัย ดิศกุล บันทึกไว้ว่าก่อนปฏิวัติไม่นาน ครูสอนภาษาฝรั่งเศสของท่านเล่าว่า “จะเกิดบอลเชวิคในเร็ว ๆ นี้” ขุนนางอีกคนแสดงความเห็นว่า “ไม่ไหวละฝ่าบาท เจ้านายสมัยใหม่นี้เป็นนายคนไม่ได้...ไม่มีใครยอมให้เป็นแอบโซลูตละ” ส่วนเพื่อนผู้หญิงก็มาเล่าว่า “หมูนี้อันคนเกลียดเจ้าจริง ๆ” (พูนพิศมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า, 2533, น. 5) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตเองก็ทรงได้รับการทูลเตือนว่าจะเกิดการยึดอำนาจขึ้น องค์กษัตริย์ทรงถามหาหลักฐาน เมื่อไม่มีก็เป็นอันบัตตกไป (ส. พลายน้อย, 2550, น. 99) ส่วนสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตไม่ทรงสนพระทัย (ยาตาเบ, 2562, น. 26) ข่าวลือและบรรยากาศอึมครึมในช่วงบั้นปลายของระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ส่งผลให้มีการเพิ่มมาตรการรักษาความปลอดภัยในพิธีฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ครบ 150 ปี (วิชัย ประสังสิต, 2505,

น. 182) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะเสด็จพระราชดำเนินไปเปิดสะพานพระพุทธยอดฟ้าในเดือนเมษายน 2475 เนื่องจากโอกาสดังกล่าวอ่อนไหวต่อปฏิบัติการยึดอำนาจมากที่สุด เมื่อผ่านช่วงเวลาดังกล่าวมาแล้วโดยไม่มีเหตุการณ์ใดเกิดขึ้น ก็เป็นอันวางใจได้ว่าไม่น่าจะเกิดการปฏิวัติขึ้น อย่างไรก็ตามอธิบดีกรมตำรวจได้เสนอรายงานเกี่ยวกับความไม่น่าไว้วางใจและความผิดปกติที่เกิดขึ้นหลายครั้ง จึงมีการเตรียมจับกุมผู้ต้องสงสัยพร้อมกันในเวลา 11.00 น. ของวันที่ 24 มิถุนายน 2475 แต่ผู้ก่อการปฏิวัติซึ่งลงมือปฏิบัติการก่อนที่การจับกุมจะเกิดขึ้นเพียงไม่กี่ชั่วโมง (ยาตาเบ, 2562, น. 26)

3. 24 มิถุนายน 2475 : ปฏิบัติการเขียนเสื่อให้วัวกลัว

และแล้วการปฏิวัติเพื่อเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองก็อุบัติขึ้นในเช้าตรู่ของวันเสาร์ที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 โดยกลุ่มที่เรียกตัวเองว่า “คณะราษฎร” ซึ่งแกนนำจัดตั้งได้แก่ ปรีดี พนมยงค์ และ ประยูร ภมรมนตรี ตกลงปลงใจที่จะเริ่มปฏิบัติการในฤดูร้อนเดือนสิงหาคม ปี 2467 ณ ร้านอาหาร Des Ecolev Henri-Martin ที่กรุงปารีส (นริศ จรัสจรรยาวงศ์, 2564, น. 5) หลังจากนั้นจึงเริ่มชักชวนสมาชิกที่ไว้วางใจได้และค่อย ๆ ขยายเครือข่ายเมื่อกลับไทย จนมีสมาชิกมากพอที่จะลงมือปฏิบัติการ คณะราษฎรแบ่งออกเป็น 3 สาย มีทหารบก ทหารเรือ และพลเรือน จำนวนสมาชิกทั้งหมดของคณะราษฎรไม่เป็นที่แน่ชัด แต่อยู่ระหว่าง 90 ปลาย ๆ จนถึงเกือบ 120 ชื่อ และน่าจะมากกว่านี้แต่ยังคงล่องหน (นริศ จรัสจรรยาวงศ์, 2564, น. 189) ปฏิบัติการสำคัญในรุ่งเช้าวันยึดอำนาจของคณะราษฎรประกอบด้วย การระดมพลกองกำลังทหารและอาวุธ เข้ายึดพระที่นั่งอนันตสมาคมเพื่อใช้เป็นศูนย์บัญชาการคณะราษฎร ตัดสายโทรเลขสื่อสาร ส่งทหารไปควบคุมตัวเชื้อพระวงศ์ระดับสูงมาเป็นองค์ประกันที่พระที่นั่งอนันตสมาคม มีสมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ สมเด็จพระยาตราชานุภาพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการกระจายทหารไปตามจุดต่าง ๆ ของพระนครเพื่อรักษาความเรียบร้อย แจ่งสาธารณชนให้รับทราบถึงการปฏิวัติ รวมทั้งแจกจ่ายใบปลิวซึ่งน่าจะรวมถึงประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ดังที่มีการบันทึกไว้ว่า

คณะปฏิวัติได้นำเอาใบประกาศแถลงการณ์ของคณะราษฎรยึดอำนาจรัฐบาลขึ้นรถยนต์ออกแจกจ่ายแก่ประชาชนและอ่านให้ประชาชนฟังด้วย เมื่ออ่านจบมหาชนได้ร้องชโยขึ้นหลายครั้งแสดงความยินดีที่คณะราษฎรเข้ายึดอำนาจในครั้งนี้

(วิชัย ประสงค์, 2505, น. 191)

ขณะนั้นพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวประทับอยู่ที่วังไกลกังวล คณะราษฎรมอบหมายให้หลวงศุภชลาศัยนำหนังสือกราบบังคมทูลปฏิบัติการยึดอำนาจลงเรือรบหลวงสุโขทัยไปถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่หัวหิน ก่อนหน้านั้นเมื่อทราบว่ามี

การยึดอำนาจเกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบรมวงศานุวงศ์ และเสนาบดีที่ติดตามไปยังหัวหินได้มีการประชุมประเมินสถานการณ์และหารือกันแล้วว่าจะทำอย่างไรต่อ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตัดสินใจว่าจะทรงยอมให้ความร่วมมือกับ คณะราษฎรเพราะไม่อยากให้เกิดการสูญเสียเลือดเนื้อ และอีกประการหนึ่ง พระองค์ก็ทรงมีพระราชประสงค์จะให้ประเทศปกครองโดยมีรัฐธรรมนูญซึ่งตรงกับจุดมุ่งหมายของคณะราษฎร อยู่แล้ว (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2543, น. 6) ดังนั้นเมื่อ หลวงศุภชลาศัยนำหนังสือของคณะราษฎรขึ้นกราบบังคมทูล พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงตอบรับภายในเวลาอันรวดเร็ว คือ ก่อนเที่ยงวันของการยึดอำนาจ แต่มีเงื่อนไขว่า พระองค์จะไม่เสด็จ กลับกรุงเทพฯ โดยเรือรบหลวงสุโขทัยที่คณะราษฎรส่งมา แต่จะเสด็จ กลับโดยรถไฟ คณะราษฎรยินยอมอำนวยความสะดวกให้ตามพระราชประสงค์ ดังนั้นปฏิบัติการยึดอำนาจจึงถือว่าประสบความสำเร็จภายในเวลาไม่กี่ชั่วโมง

ความสำเร็จของการปฏิวัติยึดอำนาจโดยคณะราษฎรเกิดจากปัจจัย 3 ประการหลัก ประการแรก คำสั่งลวงระดมพลทหารโดยอ้างว่าเป็นการสชาติอาวุธ ด้วยเจตนาอำพรางว่ามีกำลังพลของทหารเข้าร่วมก่อการจำนวนมาก เหตุที่ต้องทำเช่นนี้เพราะในความเป็นจริงแล้ว มีพระยาฤทธิอัคนย์เพียงผู้เดียวที่มีกำลังพร้อมสำหรับการปฏิวัติ นอกนั้นมีเพียงอุดมการณ์ และมีเอเลาะ (เสกทอง ศุภโสภณ, 2514, น. 4) ประการที่สอง ขณะที่ลงมือปฏิบัติการเป็นเวลา ที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ประทับอยู่ในพระนคร แต่เสด็จ แปรพระราชฐานไปยังหัวหิน ประการที่สาม การตัดการสื่อสารและกระจายกำลังไปควบคุมตัวพระบรมวงศานุวงศ์ ที่มีอำนาจในรัฐบาลไว้เป็นตัวประกัน (นริศ จรัสจรรยาวงศ์, 2564, น. 27-28) จะเห็นว่า แท้ที่จริงแล้ว คณะราษฎรก็ตระหนักถึงข้อจำกัดหรือจุดอ่อนของตนเองเป็นอย่างดีในเรื่อง กำลังพลที่จะใช้ปฏิบัติการ เนื่องจากบริบทของการปฏิวัติไม่ใช่การลุกฮือของมวลชนหรือ กองกำลังปลดแอกในระดับสงครามกลางเมืองซึ่งเกิดขึ้นในประเทศอื่น ๆ แต่เป็นปฏิบัติการของ คนเพียงหยิบมือซึ่งไม่น่าจะสำเร็จลงได้หากปราศจากการวางกลยุทธ์ที่ทำให้ทุกอย่าง “ลวงลือค” โดยปราศจากการสูญเสีย

นอกเหนือจากการลวงกำลังทหารมาเข้าร่วมการปฏิวัติ การลงมือปฏิบัติการขณะที่ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่ได้ประทับอยู่ในพระนคร การตัดการสื่อสารและ การจับเชื้อพระวงศ์สำคัญเป็นตัวประกันแล้ว ผู้เขียนบทความเห็นว่า อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลต่อ ความสำเร็จของการยึดอำนาจ คือ การที่คณะราษฎรพยายามสร้าง “บรรยากาศ” แห่งการปฏิวัติ ปลดแอกดังจะเห็นได้จากการพยายามสร้างความรู้สึกอีกheimผ่านเสียงร้อง “ไชโยๆ” โดยฝ่ายคณะราษฎรที่ร่อนนำพลเรือนตามจุดต่าง ๆ ในเช้าวันปฏิวัติ การสร้างความตื่นตระหนก หวาดกลัวผ่านประกาศ เช่น “ด้วยบัดนี้คณะราษฎรได้จับพระบรมวงศานุวงศ์ไว้เป็นตัวประกันแล้ว ถ้าผู้ใดขัดขวางคณะราษฎร ผู้นั้นจะต้องถูกลงโทษ และพระบรมวงศานุวงศ์จะต้องถูก ทำร้ายด้วย.”⁵ (กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม, 2567) ท่าที่ข่มขู่เกรี้ยวกราดนี้ยังปรากฏใน

⁵ การทำตัวหนาทั้งหมดในบทความนี้เป็นการเน้นข้อความโดยผู้เขียน

หนังสือกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวซึ่งหลวงศุภชลาศัยนำลงเรือรบ หลวงสุโขทัยไปถวายองค์กษัตริย์ที่วังไกลกังวลด้วย

บัดนี้ คณะราษฎร ข้าราชการ ทหาร พลเรือน ได้ยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินไว้ได้แล้ว และได้เชิญเสด็จพระบรมวงศานุวงศ์ มีสมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอเจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต เป็นต้น ไว้เป็นประกัน ถ้าหาก คณะราษฎรนี้ถูกทำร้ายด้วยประการใด ก็จะต้องทำร้ายเจ้าหน้าที่จับกุมไว้เป็นการตอบแทน

คณะราษฎรไม่ประสงค์จะแย่งราชสมบัติแต่อย่างใด ความประสงค์อันใหญ่ยิ่งก็เพื่อจะให้มิมีรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จึงขอเชิญให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทเสด็จกลับคืนสู่อุทยานและทรงเป็นกษัตริย์ต่อไป โดยให้อยู่ใต้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินที่คณะราษฎรสร้างขึ้น ถ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ปฏิเสธก็ดี หรือไม่ตอบภายในชั่วหนึ่งนาฬิกา นับแต่ได้รับหนังสือนี้ก็ดี คณะราษฎรจะได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินโดยเลือกเจ้าหน้าที่สมควรเป็นกษัตริย์

(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, 2535, น. 92)

ท่าทีและน้ำเสียงของการบังคับข่มขู่ให้ทำตามเงื่อนไขโดยไม่มีทางเลือกอื่นให้อีกเป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความหวาดกลัว ซึ่งเป็นบรรยากาศแห่งการปฏิวัติปลดแอก เราไม่อาจล่วงรู้ได้ว่าคณะราษฎรจะทำตามที่ยื่นคำขาดหรือไม่ เพราะในท้ายที่สุดแล้ว พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงยอมประนีประนอมกับคณะราษฎร ดังนั้น การย้อนกลับไปอ่านข้อความเหล่านี้โดยละเอียดรอบรอบรวมถึงเหตุปัจจัยอื่น ๆ ออกทั้งหมดแล้วสรุปว่า “การข่มขู่” ของคณะราษฎรคือการกระทำอันเลวร้ายอาจไม่เป็นธรรมแก่ผู้ถูกกล่าวหาหนักแท้ที่จริงแล้ว น้ำเสียงและท่าทีอันขึงขังเกรี้ยวกราดของผู้ก่อการปฏิวัติ 2475 โดยเฉพาะในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 เป็นเพียง “เสียงเล่า”⁶ ที่ผู้ก่อการ “สร้างขึ้น” หรือ “เลือกใช้” เพื่อทำการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายอันได้แก่ กษัตริย์ พระบรมวงศานุวงศ์ ชนชั้นปกครอง ประชาชนรวมถึงบุคคลอื่น ๆ ที่ไม่ได้เข้าร่วมและอาจไม่เห็นด้วยกับปฏิบัติการยึดอำนาจนี้ ความหนักหน่วงรุนแรงของเสียงที่ขึงขัง เกรี้ยวกราด มีท่าทีข่มขู่ บีบบังคับเป็นปัจจัยอันขาดไม่ได้ที่ช่วย “ชดเชย” ทรัพยากรในการก่อการที่มีอยู่อย่างจำกัดยิ่งของคณะราษฎร ไม่ว่าจะเป็นกำลังพลที่ลวงหลอกมา ผู้ร่วมก่อการที่มีจำนวนน้อยนิดและไม่ได้เป็นบุคคลที่มี

⁶ “เสียงเล่า” ในบทความนี้มีทั้งที่เป็นการใช้เพื่อหมายถึง narrative voice ตามศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง และในบางบริบทอาจหมายถึง น้ำเสียง ซึ่งผู้เขียนบทความอาจใช้คำอื่น ๆ แทน เช่น เสียงของผู้เล่า สัมผัสเสียง ตามแต่ความจำเป็นและจุดเน้นในบริบทต่าง ๆ โดยจะไม่แยกอย่างเคร่งครัดว่าจุดใดเป็นการใช้ในทางทฤษฎี จุดใดเป็นการใช้ในความหมายทั่วไป เนื่องจากการใช้แต่ละแบบมีความคาบเกี่ยวกันและมีเส้นแบ่งที่พร่าเลือนอย่างยิ่ง ซึ่งอาจก่อให้เกิดความสับสนและเป็นอุปสรรคต่อการวิเคราะห์ตีความ

อำนาจจริง การขาดมวลชนผู้อยู่ในอารมณ์เดือดดาลและต้องการการปลดแอกอย่างแท้จริง กล่าวได้ว่า ยิ่งคณะราษฎรขาดทรัพยากรในปฏิบัติการยึดอำนาจมากเท่าใด คณะราษฎรก็ยิ่งต้องเร่งเร้าอารมณ์ความรู้สึกของคนกลุ่มต่าง ๆ โดยเฉพาะกษัตริย์และชนชั้นปกครอง ตลอดจนบรรยากาศให้อยู่ในความหวาดกลัวมากขึ้นเท่านั้น ส่งผลให้เสียงเล่าที่ใช้สื่อสารในข้อเขียนต่าง ๆ ดุดันแข็งกร้าวขึ้นเป็นเงาตามตัวไปด้วย

4. ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1: สัมเสียงที่สะท้อนสะท้อนพระเกียรติยศกษัตริย์

ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 เขียนขึ้นโดยหลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์) (ประยูร ภมรมนตรี, 2517, น. 26) ประกอบด้วยข้อความ 7 ย่อหน้า ขึ้นต้นด้วย “ราษฎรทั้งหลาย” มีใจความสำคัญ ดังนี้ ย่อหน้าแรก กษัตริย์องค์ใหม่ใช้อำนาจเกินกฎหมาย แต่งตั้งคนไร้ความรู้ และญาติพี่น้องดำรงตำแหน่งสำคัญ ไม่ฟังเสียงประชาชน ปลดปล่อยให้เกิดการทุจริต ทำให้เศรษฐกิจตกต่ำและประชาชนดำรงชีวิตลำบาก ย่อหน้าที่สอง รัฐบาลกษัตริย์ปกครองอย่างอยู่ดีธรรม มองราษฎรเป็นทาส เก็บภาษีหนักเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว ขณะที่ราษฎรลำบาก กษัตริย์และขุนนางกลับอยู่สุขสบาย คล้ายกับระบอบที่ล่มสลายในรัสเซียและเยอรมัน ย่อหน้าที่สาม รัฐบาลของกษัตริย์ปกครองด้วยการหลอกลวงและไม่รักษาสัญญาที่จะพัฒนาชีวิตราษฎร อีกทั้งยังดูถูกประชาชนที่เสียภาษีว่าไม่ควรมีสิทธิทางการเมือง ทั้งที่ความไม่รู้ของราษฎรเกิดจากการที่รัฐบาลปิดกั้นการศึกษา เพื่อไม่ให้ประชาชนรู้ทันการกระทำของตน ย่อหน้าที่สี่ ราษฎรควรตระหนักว่าประเทศเป็นของประชาชน ไม่ใช่ของกษัตริย์ บรรพบุรุษของราษฎรเป็นผู้กอบกู้เอกราช แต่กษัตริย์แอบอ้าง กษัตริย์สะสมทรัพย์จากประชาชน ขณะที่บ้านเมืองอยู่ในภาวะลำบาก คนว่างงาน ชาวนาชาดอาชีพรักเรียนจบแล้วไม่มีงาน ข้าราชการชั้นผู้น้อยถูกไล่ออกโดยไม่มีเงินช่วยเหลือ ทั้งหมดเป็นผลจากการปกครองของกษัตริย์ ย่อหน้าที่ห้า ราษฎร ข้าราชการ ทหาร และพลเรือนที่ตระหนักถึงความชั่วร้ายของรัฐบาล ได้ร่วมกันก่อตั้งคณะราษฎรขึ้นเพื่อยึดอำนาจจากกษัตริย์ มุ่งหมายการปกครองผ่านสภาผู้แทนราษฎรแทนการตัดสินใจโดยบุคคลเดียว กษัตริย์ต้องอยู่ภายใต้กฎหมายธรรมนูญหากกษัตริย์ปฏิเสธหรือตอบรับล่าช้า จะเปลี่ยนการปกครองเป็นประชาธิปไตยที่ไม่มีกษัตริย์ คณะราษฎรมีเป้าหมายสร้างความมั่นคงและความเฟื่องฟูในทุกด้าน ทั้งรักษาเอกราช ความปลอดภัย ลดความรุนแรง บำรุงเศรษฐกิจ และให้สิทธิเสรีภาพตลอดทั้งการศึกษาแก่ราษฎรอย่างเท่าเทียม ย่อหน้าที่หก คณะราษฎรเรียกร้องให้ประชาชนสนับสนุนการทำงานของคณะราษฎร ซึ่งมุ่งมั่นให้ประเทศมีเอกราชและราษฎรมีชีวิตที่ดีขึ้น พร้อมขอให้ผู้ที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการยึดอำนาจอยู่อย่างสงบ ไม่ขัดขวางคณะราษฎร การสนับสนุนคณะราษฎรถือเป็นการช่วยเหลือประเทศและตนเอง เพื่อให้ราษฎรมีความปลอดภัย มีงานทำ มีความเสมอภาค และเสรีภาพ นำไปสู่ความสุขและความเจริญรุ่งเรือง โดยลงท้ายข้อเขียนว่า “คณะราษฎร” และลงวันที่ “24 มิถุนายน 2475”

ประกาศฉบับนี้นอกจากจะเผยแพร่แก่สาธารณชนในรูปแบบใบปลิว ยังใช้อ่านกระจายเสียงทางวิทยุรวมถึงอ่านให้ประชาชนฟังตามพื้นที่สาธารณะ ไม่มีหลักฐานยืนยัน

ชัดเจนว่า พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับรู้การมีอยู่ของประกาศคณะราษฎร เมื่อใด แต่ไม่ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจะได้ทอดพระเนตร*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* อย่างละเอียดเมื่อใดก็ตาม ผลก็คือ ประกาศดังกล่าวสร้างปฏิกริยาทางอารมณ์แก่พระองค์อย่างยิ่ง ตามที่เจ้าพระยามหิธร (ลออ ไกรฤกษ์) บันทึกไว้ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวตรัสกับคณะราษฎรที่เข้าเฝ้าฯ พระองค์ที่กรุงเทพฯ ในวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ว่า

เมื่อได้เห็นประกาศไม่อยากจะรับเป็นกษัตริย์ แต่โดยความรู้สึkdังกล่าวมาข้างต้นว่า เทวดาสั่งเพื่อให้เปลี่ยนแปลงการปกครอง โดยราบคาบ จึงจะทรงอยู่ไปจนรัฐบาลใหม่เป็นปีกแผ่น เมื่อถึงเวลานั้นแล้วจะทรงลาออกจากกษัตริย์ เมื่อเขียนประกาศทำไมไม่หนี เมื่อจะอาศัยกันทำไมไม่พูดให้ดีกว่านั้น และเมื่อพูดดังนั้นแล้ว ทำไมไม่เปลี่ยนเป็น republic เสียทีเดียว ไม่ทรงทราบว่าเป็นผู้เขียนประกาศนั้น แต่ทรงคิดว่าหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นผู้เขียน จึงทรงต่อว่า การเขียนประกาศกับการกระทำของคณะราษฎรเปรียบเทียบเอาผ้ามา จะทำธงแล้วเอามาเหยียบย่ำเสียให้เประอะเปื้อน แล้วเอามาซักขึ้นเป็น ธงจะเป็นเกียรติยศดงามแก่ชาติหรือ จึงทรงรู้สึกว่าจะรับเป็นกษัตริย์ต่อไปไม่ควร อีกประการหนึ่ง ประกาศนี้คงตกอยู่ในมือราษฎรเป็นอันมาก ทำให้ขาดเสียความนิยม เมื่อไม่หนีถกกันแล้วจะให้เป็นกษัตริย์ทำไม เท่ากับจับลิงที่ดูมาใส่กรงไว้ จึงมีพระราชประสงค์จะออกเสีย รู้สึกว่าเสีย credit ทุกชั้น ทำให้คนเกลียดหมด แต่จะทนายอมอยู่ไปจน เหตุการณ์สงบ เวลาที่จะดูหน้าใครไม่ได้ จะรับแขกไม่ได้ จะอยู่โดย เจียม ๆ แต่จะเชิญเสด็จให้ไปที่สภาก็จะเสด็จเพื่อช่วยความมั่นคง เมื่อการ งานของประเทศเรียบร้อยแล้ว ขออนุญาตไปพักผ่อนเจียม ๆ ไม่ได้ต้องการ เงินทอง แต่ขอให้ใช้สอยทรัพย์สินสมบัติเดิมที่ได้รับพระราชทานจากสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพอกินไป

(จุษฎี มาลากุล, ท่านผู้หญิง, 2518, น. 98-99)

ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ส่งผลกระทบกระเทือนต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวอย่างหนักจนถึงขั้นที่พระองค์ไม่ประสงค์ที่จะทรงอยู่ในตำแหน่งกษัตริย์แล้ว ต้นเหตุก็ด้วยถ้อยคำรุนแรงที่ใช้ใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ทำให้พระองค์เสื่อมเสียพระเกียรติยศค่าที่พระองค์เป็นกษัตริย์ พระองค์ทรงคาดหวังที่จะได้รับการปฏิบัติดีกว่าที่คณะราษฎรทำ ดังนั้น แม้จะทรงให้ความร่วมมือกับคณะราษฎรด้วยเหตุผลว่าไม่อยากจะเกิดการเสียเลือดเนื้อ และพระองค์ก็โปรดให้สยามมีการปกครองรูปแบบใหม่อยู่แล้ว แต่วิธีการที่คณะราษฎร “ด่าประณามเจ้า” อย่างรุนแรงผ่าน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* นั้นสร้างความไม่พอใจให้แกพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวรวมถึงเจ้านายพระองค์อื่น ๆ เป็นอย่างมาก

ความขุ่นเคืองดังกล่าวเป็นเรื่องที่เข้าใจได้อย่างยิ่ง เพราะ *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* เต็มไปด้วยถ้อยคำเผด็จการรุนแรง เป็นต้นว่า “กษัตริย์ครองอำนาจอยู่เหนือกฎหมายอยู่ตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสนองใ้รู้คุณความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 490) “รัฐบาลของกษัตริย์ ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่า ไพร่ บ้าง ข้า บ้าง) เป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่นึกว่าเป็นมนุษย์” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 490) “พวกเจ้ามีแต่ซุบมือเปิบ และกวาดทรัพย์สมบัติเข้าไว้ตั้งหลายร้อยล้าน” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 491)

บทบาทหน้าที่ส่งผลให้บุคคลมีศักดิ์และสถานะแตกต่างกัน ก่อให้เกิดลำดับสูงต่ำของคนในสังคม และดังนั้นจึงส่งผลให้แต่ละบุคคลรู้สึกว่ามีศักดิ์ศรีมากหรือน้อยตามไปด้วย (กุสุมา รักษมณี และคณะ, 2550, น. 72) พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นกษัตริย์ซึ่งมีสมบูรณาญาสิทธิราชในทางนิติบัญญัติและสืบสายเลือดโดยตรงจากกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ที่สุดของสยาม แม้ขณะนั้นสยามจะมีพลวัตทางสังคมการเมือง ความเชื่อและโลกทัศน์ของชนชั้นนำและคนทั่วไปไม่ได้อิงอยู่กับคติไตรภูมิอย่างช่วงต้นรัตนโกสินทร์ (อรรถจักร สัตยานุรักษ์, 2555, น. 11) กษัตริย์ไม่ได้เป็นจักรพรรดิราชหรือสมมติเทพอีกต่อไป ทว่าก็ยังอยู่ในที่เคารพสักการะ (ยาตาเบ, 2562, น. 72) ดังนั้นการที่พระองค์ถูกประณามอย่างแข็งกร้าวรุนแรงในไปปลิวที่แจกจ่ายไปทั่วพระนคร จึงนำมาซึ่งความรู้สึกว่าพระเกียรติยศแห่งกษัตริย์ถูกลบหลู่อย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ความรู้สึกว่าโดนหมิ่นหมยามพระเกียรติยศน่าจะเกิดขึ้นร่วมกับความรู้สึกอื่น ๆ ทั้งความเสียหน้า น้อยใจ ความอับอายซึ่งทั้งหมดทำให้พระองค์รู้สึก “จะดูหน้าใครไม่ได้ จะรับแขกไม่ได้ จะอยู่โดยเงียบ ๆ” สัมเสียงอันก้าวร้าวเด็ดขาดและไม่ประนีประนอมใน *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* น่าจะสะท้อนความเชื่อมั่น การไว้พระเกียรติ และความภาคภูมิใจของกษัตริย์มากจนกระทั่งพระองค์ไม่ประสงค์จะเป็นกษัตริย์อีกต่อไป ดังนั้นจึงทรงแนะนำเรื่องการสืบสันตติวงศ์ว่า “ผู้ที่สืบสันตติวงศ์ต่อไปควรจะเป็นโอรสสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ ตั้งกรมขุนชัยนาท เป็น regent ก็สมควร จะได้เป็นการล้างเก่าตั้งต้นใหม่ เพราะพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์นานไปก็จะมีผู้นับถือ” (จุษฎี มาลากุล, ท่านผู้หญิง, 2518, น. 99)

แม้หลวงประดิษฐมนูธรรมจะกราบบังคมทูลว่า ที่กระทำการไปทั้งหมดก็เพราะคณะราษฎรไม่รู้ว่าพระองค์จะพระราชทานรัฐธรรมนูญอยู่แล้ว เมื่อได้ทราบดังนั้นก็มีความเคารพพระองค์อยู่เช่นเดิม (จุษฎี มาลากุล, ท่านผู้หญิง, 2518, น. 99) แต่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ยังทรงยืนยันกรานว่า “กระดาศที่ประกาศออกไปเกลื่อนเมืองล้วนเป็นคำเสียหายจะปรากฏในพงศาวดาร เมื่อมีดังนี้แล้ว ถึงจะแก้ไขใหม่ก็ลำบาก เมื่อสิ้นธุระแล้วขอให้ปล่อยพระองค์ออกจากกษัตริย์ดีกว่า เพราะทรงรู้สึกว่คณะราษฎรเอาพระองค์ใส่ลงในที่ที่เลวทราม” (จุษฎี มาลากุล, ท่านผู้หญิง, 2518, น. 99)

ความขัดแย้งระหว่างพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวกับคณะราษฎรเฉพาะในประเด็น *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* จบลงได้ด้วยพิธีการขอขมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวในวันที่ 7 ธันวาคม พ.ศ. 2475 ก่อนที่พระองค์จะพระราชทาน

รัฐธรรมนูญถาวรฉบับแรกในวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 พระยามโนปกรณนิติธาดาได้นำคณะราษฎรเข้าเฝ้าฯ เพื่อทูลเกล้าฯ ถวายดอกไม้ธูปเทียนขอพระราชทานขมาโทษต่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน โดยนำเสนอว่าคำขอขมาของคณะราษฎรซึ่งอ่านต่อหน้าพระพักตร์พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว⁷ มุ่งให้น้ำหนักไปที่ข้อความในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 มากกว่าปฏิบัติการยึดอำนาจ และมีการกล่าวแก้ไขข้อความในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 โดยมีข้อความตอนหนึ่งว่า

การที่พวกข้าพระพุทธเจ้าได้ประกาศกล่าวข้อความในวันเปลี่ยนแปลงด้วยถ้อยคำอันรุนแรงกระแทกกระเทือนถึงได้ฝ่าละอองธุลีพระบาทและพระบรมวงศานุวงศ์ ก็ด้วยมุ่งถึงผลสำเร็จทันทีที่ทันใจเป็นใหญ่ สมเด็จพระมหากษัตริราชในพระบรมราชจักรีตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์หลายพระองค์ได้ทรงมีส่วนนำความเจริญมาสู่ประเทศสยามตามกาลสมัย

(ประยูร ภมรมนตรี, 2517, น. 58)

การที่เนื้อความในคำขอพระราชทานขมาโทษกล่าวว่า เหตุที่ต้องใช้ถ้อยคำรุนแรงในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ก็ด้วย “มุ่งหวังผลสำเร็จทันทีที่ทันใจ” แสดงให้เห็นชัดเจนว่า “น้ำเสียง” ที่ใช้เขียนประกาศเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของคณะราษฎรซึ่งเตรียมการไว้เป็นอย่างดีแล้ว เช่นเดียวกับกับปฏิบัติการส่วนอื่น ๆ ในการยึดอำนาจการปกครอง มิได้เป็นข้อเขียนที่ใช้ถ้อยคำบริภาษต่าง ๆ นานาอย่างหุนหันพลันแล่นด้วยโทษหรืออารมณ์ชั่ววูบ แต่ต้องอาศัยความถี่ถ้วนรอบคอบผ่านกระบวนการระดมประเด็น ร่างเค้าโครง จัดทำต้นฉบับ นำขึ้นแท่นพิมพ์ซึ่งทั้งหมดเป็นเรื่องลับและต้องใช้เวลาดำเนินการ ในเช้าวันยึดอำนาจ หลวงประดิษฐมนูธรรม ลอยเรือคอยแจกใบปลิวอยู่ในคลองข้างวัดบวรนิเวศน์ เพื่อว่าเกิดเหตุผิดพลาดประการใดก็จะจมใบปลิวลงในแม่น้ำเจ้าพระยาเป็นการทำลายหลักฐานทั้งหมด (เสถียร ศุกงโสภณ, 2535, น. 74) และตัวประกาศเองแรกที่เดิวก็นำชื่อหัวเรื่องว่า “เกร็ดพงษาวดารอาหรับ โดย ว.ช.” เพื่อป้องกันปฏิบัติการผิดพลาด (วิชัย ประสงค์, 2505, น. 194) กล่าวคือ ผู้ประพันธ์จับหัวข้อเขียนให้เป็นเรื่องแต่งและไม่มีการออกชื่อบุคคลจริงในประกาศเพื่อป้องกันการเอาผิดหากยึดอำนาจไม่สำเร็จ แต่เมื่อคณะราษฎรยึดอำนาจได้แล้วก็ตัดหัวเรื่องออกเหลือเพียงตัวประกาศการวางแผนเตรียมการต่าง ๆ อย่างละเอียดนี้บ่งชี้ว่า ทุกถ้วนถ้อยความในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ได้รับการเลือกเฟ้นและทบทวนมาแล้วเป็นอย่างดีด้วยหวังผลที่จะสร้างบรรยากาศแห่งการปฏิวัติ คือ ความแตกตื่นโกลาหลในคนทุกกลุ่ม ความอึกเขมในกลุ่มแนวร่วมคณะราษฎร

⁷ ข้อมูลแต่ละแหล่งระบุไม่ตรงกันว่า ใครเป็นตัวแทนคณะราษฎรทำหน้าที่อ่านคำขอพระราชทานขมาโทษ ซึ่งมีทั้งหลวงประดิษฐมนูธรรม (ส. พลายน้อย, 2550, น. 130) และพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนา (นายหนวย, 2530, น. 314) แต่บุคคลหลังน่าจะเป็นไปได้มากกว่า เพราะแหล่งข้อมูลอ้างหลักฐานราชการ และพันเอกพระยาพลพลพยุหเสนาเองก็อยู่ในตำแหน่งหัวหน้าคณะราษฎรซึ่งเหมาะจะเป็นผู้ทำหน้าที่นี้ที่สุด

ความรู้สึกสิ้นเสื่ออย่างรุนแรงตลอดทั้งความอับอายและเสื่อมเสียพระเกียรติยศในกลุ่มชนชั้นปกครองโดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กษัตริย์ซึ่งเป็นบุคคลที่จะตัดสินใจว่าความพยายามในการเปลี่ยนแปลงการปกครองของคณะราษฎรจะประสบความสำเร็จ ล้มเหลวหรือต้องยกระดับปฏิบัติการด้วยการใช้กำลัง กรณีดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า ภาษามีอำนาจและก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสถานะของสรรพสิ่งได้ (Deleuze and Guarrari, 1987 อ้างถึงใน ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2561, น. 4)

5. เสียงเล่าในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 : บุคลิกเฉพาะกิจเพื่อก่อการ

การอภิปรายในหัวข้อก่อนหน้าจะทำให้เรามองเห็นว่า *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* มีความซับซ้อน มิได้เป็นเพียงใบปลิวบรรจุเนื้อหาฉาบฉวย การพิจารณาประกาศฉบับนี้ในฐานะงานวรรณกรรมด้วยมุมมองวรรณกรรมศึกษาน่าจะทำให้ “ความหมาย” ของตัวบทนี้ขยับขยายออกไปอีกพร้อมกับแสดงให้เห็นและยืนยันว่า วิธีการอ่านตีความอย่างวรรณกรรมมิได้จำกัดการใช้อาศัยเพียงตัวบทวรรณกรรม (literary texts) แต่ยังสามารถเป็นประโยชน์ในการอ่านตีความตัวบทอีกหลากหลายประเภทโดยเฉพาะอย่างยิ่งตัวบทที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ในหัวข้อนี้ผู้เขียนบทความจะใช้แนวคิดเกี่ยวกับเรื่องเล่า (Narrative) และศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (Narratology) พิจารณา*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ซึ่งจะช่วยให้เห็นว่าประกาศฉบับนี้มีกลวิธีทางวรรณศิลป์ (literary techniques) ในการเล่า (narration) ได้แก่ การใช้เสียงเล่าที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงซึ่งแบ่งเป็นโครงสร้างชัดเจน เสียงเล่าแต่ละช่วงเป็น “เสียง” ของ “ผู้เล่า” (narrator) ต่างบทบาท ซึ่งสื่อสารกับ “ผู้ฟัง” (narratee) ต่างกลุ่ม การใช้เสียงที่แตกต่างกันในแต่ละช่วงก็เพื่อเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างบรรยากาศแห่งการปฏิวัติขะเขยพัยการที่มีอยู่อย่างจำกัดยิ่งของคณะราษฎร ด้วยความมุ่งหมายให้ปฏิบัติการสัมฤทธิ์ผล

ในการพิจารณาความหมายที่กว้างที่สุดของ “เรื่องเล่า” (Narrative) Currie (2010) เห็นว่า เรื่องเล่าเป็นเครื่องมือสื่อสาร “เรื่องราว” ไปสู่บุคคลอื่น ๆ (Currie, 2010, p. 1) สอดคล้องกับที่ Coste (1989) เสนอว่า ประเด็นของเรื่องเล่าอยู่ที่การสื่อสาร การจะมีรูปลักษณะของ “ตัวบท” (text) หรือไม่นั้นไม่ใช่ประเด็น (Coste, 1989, p. 4) ดังนั้นเรื่องใด ๆ ก็ตามที่มีจุดประสงค์เพื่อใช้สื่อสารก็ถือว่าเป็นเรื่องเล่าได้แล้ว ตามนิยามนี้ ภาพวาด ภาพถ่าย เสื้อผ้าที่สวมใส่ ป้ายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ก็ล้วนแต่เป็นเรื่องเล่าได้ รวมถึง*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ด้วย อย่างไรก็ตาม ในศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง (Narratology) แนวคิดสกุลโครงสร้างนิยม (Structuralism) ที่มุ่งศึกษาตัวบทวรรณกรรมในฐานะ “ระบบ” เพื่อแสวงหาโครงสร้างของเรื่องเล่ารวมถึงความซับซ้อนของเนื้อหาและรูปแบบ (สุรเดช โชติอุดมพันธ์, 2559, น. 90) สิ่งที่เกิดเป็นเรื่องเล่าได้ต้องมีองค์ประกอบ มีโครงสร้าง และมีการประกอบสร้างที่สอดคล้องกับเป้าหมายของการเล่าเรื่อง ทั้งยังต้องประกอบด้วยเรื่องราวซึ่งเป็นการเรียงร้อยเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กัน (น้ำผึ้ง ปัทมะกลางคูล, 2560, น. 207) ตัวบทที่จะนับเป็นเรื่องเล่าตามกรอบคิดของศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องได้จึงมักจำกัดอยู่ในวรรณกรรมกลุ่ม “เรื่องแต่ง” (fiction) เช่น นิยาย นิทาน เรื่องสั้น ซึ่ง*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ก็ไม่อาจนับเป็นเรื่องเล่าตามนิยามนี้ได้ โดยทั่วไป ในการศึกษา

เรื่องเล่าที่ไม่ใช่เรื่องแต่ง (fictional narrative) เช่น สารคดี (non-fiction) กวีนิพนธ์ (poetry) การศึกษาเรื่องเล่าในเชิงสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ฯลฯ จะเลือกใช้เครื่องมือจากศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องเฉพาะที่จำเป็นมาอธิบายตัวบทหรือกลุ่มข้อมูลที่ศึกษาซึ่งอาจเป็นองค์ความรู้ในด้านการดำเนินเรื่อง โครงเรื่อง ผู้เล่า เสียงเล่า เป็นต้น

อันที่จริง *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ก็มีความเป็นวรรณกรรมอยู่แล้วเป็นทุนเดิม เช่น การที่ผู้ประพันธ์จั่วหัวข้อเขียนไว้ในตอนแรกว่าเป็น “เกร็ดพงษาวดารอาหรับ โดย ว.ช.” และไม่ออกชื่อบุคคลจริงในข้อเขียนนี้เลย แสดงให้เห็นชัดเจนว่า หากปฏิบัติการไม่สำเร็จ ผู้ประพันธ์ก็จะผลัดตัวบทเข้าไปอยู่ในพื้นที่ “เรื่องแต่ง” ซึ่งหัวเรื่องกับเนื้อหาถ้ากวมไปคนละทิศละทาง เพื่อเป็นเกราะกำบังสวัสดิภาพความปลอดภัยของผู้ก่อการจากคุณสมบัติของตัวบทที่ไม่ได้นำเสนอ “ข้อเท็จจริง” นอกจากนี้ในข้อเขียนเรื่อง *ประกาศคณะราษฎรกับ ‘หน้า’ ของพระปกเกล้า อิศระ* ชูศรีก็แสดงการตระหนกอยู่ในที่ถึงคุณสมบัติความเป็น “เรื่องเล่า” ของ *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* จากที่กล่าวว่า “ราษฎรทั้งหลาย” ซึ่งขึ้นต้นประกาศเป็น “ผู้ฟัง” (อิสระ ชูศรี, 2563) ตามทฤษฎีศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง “ผู้ฟัง” (narratee) คือ ผู้ที่เรื่องราวนั้น ๆ “ถูกเขียนถึง” ภายในเรื่องเล่า อาจเป็นตัวละครที่สร้างขึ้นมา เช่น เพื่อนสมมติ (Fludemik, 2009, p. 23) ทั้งนี้อาจไม่ปรากฏหรือระบุชัดเจนก็ได้ว่าผู้ฟังเป็นใคร ในเมื่อ *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* เริ่มต้นด้วยการมีผู้ฟังในเรื่องแล้ว เราอาจสรุปอย่างรวบรัดว่า “ผู้เล่าเรื่อง” คือ “คณะราษฎร” ที่ลงชื่อในท้ายประกาศฉบับนี้ แต่ในศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง ผู้เล่าเรื่อง (narrator) กับผู้แต่ง (author) เป็นคนละสิ่งและจะต้องพิจารณาแยกกัน (Fludemik, 2009, p. 56) ในที่นี้ หลวงประดิษฐมนูธรรมคือ “ผู้แต่ง” *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ในนามคณะราษฎร แต่ไม่ถือเป็น “ผู้เล่าเรื่อง” การแยกส่วนกันระหว่างผู้แต่งกับผู้เล่าตามศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องอาจช่วยให้เข้าใจมากขึ้นว่า เพราะเหตุใดท่าทีก้าวร้าวใน *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* จึงขัดแย้งกับมารยาทสุภาพอ่อนน้อมของหลวงประดิษฐมนูธรรมตัวจริง (ยาตาเบ, 2562, น. 43) นั่นก็เพราะเสียงเล่าที่ปรากฏในประกาศไม่ได้เป็นเสียงของผู้แต่ง แต่เป็นเสียงของผู้เล่าเรื่องซึ่งมิได้มีเพียงเสียงเดียว นอกจากนี้ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องยังมองว่า เรื่องเล่า เป็น “ระบบปิด” ที่มีโครงสร้างสมบูรณ์ภายในตัวเอง ดังนั้น แม้อาจมีข้อโต้แย้งจากการมองผ่านศาสตร์แขนงอื่นว่า เสียงที่ปรากฏใน *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* มีเสียงของหลวงประดิษฐมนูธรรมรวมอยู่ด้วยจากร่องรอยหลักฐานวิธีคิดของหลวงประดิษฐมนูธรรม แต่เมื่อใช้ศาสตร์แห่งการเล่าเรื่องเป็นกรอบ เราจำเป็นต้อง “กัน” หลวงประดิษฐมนูธรรมออกไปจากพื้นที่นี้ และถึงที่สุดแล้วในโลกจริงภายนอกตัวบท การรับรู้เกี่ยวกับหลวงประดิษฐมนูธรรมในแบบต่าง ๆ ก็อาจเป็นเพียงสิ่งที่ประกอบสร้างขึ้นในฐานะ “ภาพตัวแทน” (representation) เท่านั้น ไม่ใช่ข้อเท็จจริงหรือสัจธรรมที่สามารถเข้าถึงหรือแสวงหาได้

ใน *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* เสียงของผู้เล่าแบ่งออกเป็น 2 ช่วง ช่วงครึ่งแรก ตั้งแต่ย่อหน้าที่ 1-4 เป็นเสียงของผู้ไคร้ล้มล้ม ช่วงครึ่งหลัง ย่อหน้าที่ 5 ไปจนจบประกาศเป็นเสียงของวีรบุรุษ เส้นที่แบ่งเสียงเล่าแต่ละช่วงออกจากกันคือกลวิธีการเล่าซึ่งมีจุดประสงค์แตกต่างกันในแต่ละช่วง เส้นดังกล่าวยังแบ่งด้วยผู้ฟังในเรื่อง ดังนี้

ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ช่วงแรก ตั้งแต่ย่อหน้าแรกไปจนถึงย่อหน้าที่ 4 กล่าวถึงความไร้ประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลกษัตริย์ ระบบอุปถัมภ์ การกดขี่ข่มเหงและเบียดบังประโยชน์จากราษฎร โดยเปิดย่อหน้าแรกอย่างเผ็ดร้อนว่า

เมื่อกษัตริย์องค์นี้ได้ครองราชสมบัติสืบจากพระเชษฐาอัน
ในชั้นต้นราษฎรบางคนได้หวังกันว่ากษัตริย์องค์ใหม่นี้คงจะปกครองราษฎร
ให้ร่มเย็น แต่การก็หาได้เป็นไปตามที่คิดหวังไม่ กษัตริย์คงทรงอำนาจอยู่
เหนือกฎหมายอยู่ตามเดิม ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอพลอไร้คุณ
ความรู้ให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ๆ ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร ปล่อยให้
ข้าราชการใช้อำนาจหน้าที่ในทางทุจริต มีการรับสินบนในการก่อสร้าง
ซื้อของใช้ในราชการ หากำไรในการเปลี่ยนราคาเงิน ผลาญเงินของ
ประเทศ ยกพวกเจ้าขึ้นให้สิทธิพิเศษมากกว่าราษฎร กดขี่ข่มเหงราษฎร
ปกครองโดยขาดหลักวิชา ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรม
ดังที่จะเห็นได้จากความตกต่ำในทางเศรษฐกิจและความผิดเคืองในการทำมา
หากินซึ่งพวกราษฎรได้รู้กันอยู่ทั่วไปแล้ว รัฐบาลของกษัตริย์เหนือกฎหมาย
มิสามารถแก้ไขให้ฟื้นขึ้นได้

(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 490)

การขึ้นต้นข้อเขียนผ่านเสียงก่ำกร้าวดูต้นด้วยการกล่าวตำหนิประจานกษัตริย์และ
ชนชั้นปกครองอย่างเผ็ดร้อนตั้งแต่ประโยคแรกไปจนตลอดทั้งย่อหน้าย่อมหวังผลสร้าง
การสั่นสะเทือนอย่างรุนแรง (disrupt) ต่อผู้ฟังในเรื่องซึ่งในช่วงนี้ของข้อความไม่น่าจะใช้
“ราษฎรทั้งหลาย” แต่ น่าจะเป็นกษัตริย์และชนชั้นปกครองมากกว่า ผู้เขียนบทความเห็นว่า
เนื้อความในช่วงแรกของ*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ผู้เล่ามุ่งส่งตรงไปยังกษัตริย์และชนชั้น
ปกครอง แต่การ “จำ” (address) ถึงผู้ฟังที่เป็นสามัญชนทั่วไปและยังมีการเผยแพร่ข้อเขียนนี้
เป็นวงกว้าง แทนที่จะกำหนดให้ผู้ถูกบริภาษคือกษัตริย์และชนชั้นปกครองเป็นผู้ฟังโดยตรง
ให้ผลในการสร้างความอับอายบั่นป่วนจากความรู้สึกว่าถูกเปิดโปง ประจาน และทำให้เสื่อมเสีย
มากกว่า

ผู้เล่าเข้าประเด็นที่ต้องการสื่อสารอย่างตรงไปตรงมาโดยชี้ให้เห็นความผิดพลาดและ
ความล้มเหลวในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาลกษัตริย์ แผลงข้อความที่ผู้เขียนเน้น
ตัวหนาประกอบด้วยข้อกล่าวหารุนแรงหลายข้อที่เป็นเอกเทศต่อกันทั้งสิ้น ไม่ว่าจะ เป็น
กษัตริย์คงทรงอำนาจเหนือกฎหมาย กษัตริย์ทรงแต่งตั้งญาติวงศ์และคนสอพลอไร้คุณความรู้
ให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ กษัตริย์ไม่ทรงฟังเสียงราษฎร กษัตริย์ปล่อยให้ข้าราชการใช้อำนาจ
หน้าที่ในทางทุจริต ฯลฯ นั้นหมายความว่า ภายในย่อหน้าเริ่มต้น ผู้เล่า “จุ่ม” ผู้ฟังในเรื่อง
ผ่านการ “ป่าวประกาศ” ด้วยเสียงอันดุดันถึงสิ่งที่ผู้เล่าเห็นว่าเป็น “ความผิด” ซึ่งมีจำนวนมาก
ข้อและเป็นความผิดฉกรรจ์ แม้ประเด็นในการกล่าวโทษจะมีหลายเรื่อง แต่จะเห็นว่า ทุกเรื่อง

ล้วนยึดโยงกับเรื่อง “คุณธรรม” ทั้งสิ้น เนื่องจากคุณสมบัติการเป็นผู้อยู่ในศีลในธรรมเป็นภาพลักษณ์รวมทั้งเป็นความคาดหวังต่อผู้อยู่ในที่กษัตริย์ ดังนั้นการโจมตีว่ากษัตริย์ไม่เป็นธรรมจากการเลือกญาติวงศ์ให้ดำรงตำแหน่งสำคัญ และปราศจากคุณธรรมจากการปล่อยให้มีการทุจริต รับสินบน ปล่อยให้เจ้าชัมเหงราษฎร ปกครองไม่เป็น ปล่อยให้บ้านเมืองเป็นไปตามยถากรรมจึงเป็นการจ้องตรงจุดที่สุดหากต้องการสร้างความปั่นป่วนโกลาหล ตกใจ หวาดผวา อับอาย เสียเกียรติต่อบุคคลหรือกลุ่มคนที่ถูกกล่าวถึงไม่ว่าข้อกล่าวหาจะเป็นความจริงหรือไม่ก็ตาม และเนื่องจากกษัตริย์อยู่เหนือกฎหมายตามหลักของระบอบการปกครอง การจะกล่าวโทษว่าการกระทำต่าง ๆ ที่ระบุเป็นเรื่อง “ผิดกฎหมาย” อาจไม่สามารถกระทำได้โดยสะดวกนัก ดังนั้นจึงต้องเล็งแสดงให้เห็นถึงการผิดคุณธรรมแทน

เสียงของผู้เล่าที่ความตึงเครียดขึ้นอีกในย่อหน้าที่ 2 ดังจะเห็นได้จากน้ำหนักของคำซึ่งเสียดแทงและเหิมเกริมขึ้นจากย่อหน้าแรกอย่างมาก ไม่ว่าจะเป็นการเปรียบเทียบอย่างรุนแรงว่า “รัฐบาลของกษัตริย์ได้ถือเอาราษฎรเป็นทาส (ซึ่งเรียกว่า ไพร่ บ้าง ข้า บ้าง) เป็นสัตว์เดรัจฉาน ไม่นึกว่าเป็นมนุษย์” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 490) การใช้สำนวนโวหารเร่าเร้าอารมณ์ “แทนที่จะช่วยราษฎร กลับพากันทำนาบนหลังราษฎร จะเห็นได้ว่า ภาษีอากรที่บีบบังคับเอามาจากราษฎรนั้น กษัตริย์ได้หักเอาไว้ใช้ส่วนตัวปีหนึ่งเป็นจำนวนหลายล้าน ส่วนราษฎรสิ กว่าจะหาได้แม้แต่เล็กน้อย เลือดตาแทบกระเด็น” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 490) ความในย่อหน้าที่ 2 ขยายประเด็นที่ผู้เล่าเปิดไว้ในย่อหน้าแรกว่าราษฎรโดนกดขี่ข่มเหงอย่างไรบ้าง ราษฎรที่ปรากฏอยู่ในย่อหน้านี้จึงอยู่ในภาวะ “ผู้ถูกกระทำ” อย่างสาหัส เป็นทั้งทาส สัตว์เดรัจฉาน ไม่เป็นมนุษย์ และผู้เล่ายังส่งเสียงเตือนในวงเล็บ “ซึ่งเรียกว่า ไพร่ บ้าง ข้า บ้าง” เพื่อตอกย้ำว่าแม้จะมีการเลิกทาสไปแล้ว แต่ราษฎรก็ยังเป็นทาสของเจ้าอยู่พระองค์ในชื่อเรียกอื่น

ความขิงขงของเสียงผู้เล่าดูเหมือนจะหกระดับในประโยคท้ายย่อหน้าที่ว่า “ไม่มีประเทศใดในโลกจะให้เงินเจ้ามากเช่นนี้ นอกจากพระเจ้าซาร์และพระเจ้าไกเซอร์เยอรมัน ซึ่งชนชาตินั้นก็ได้อันราชบัลลังก์ลงเสียแล้ว” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 490) การกล่าวถึงการโค่นล้มราชวงศ์ที่ได้รับเงินมากเกินไปได้เป็นเพียงการยกตัวอย่างเลื่อนลอย แต่เป็นการเปิดเผยตัวผู้เล่าหลังจากที่ได้ส่งเสียงกัมปนาทมาตั้งแต่ตอนต้น แม้ประโยคดังกล่าวจะไม่มีถ้อยคำเสียดแทงกระทบกระทั่งอย่างออกรส แต่เนื้อความกลับเป็นคำขู่และยื่นคำขาดรุนแรงทางอ้อม นัยว่าหากเจ้าไม่ยอมปรับปรุงตัวในเรื่องนี้ก็จะพบกับชะตากรรมเช่นเดียวกับพระเจ้าซาร์และพระเจ้าไกเซอร์เยอรมัน การที่ผู้เล่า “หย่อน” คำขู่ไว้หลังจากเปิดฉากโจมตีระรัวแต่ต้นยอมทำให้ปรากฏภาพชัดเจนขึ้นว่า ผู้เล่าเป็นใคร สิ่งที่ปูไว้ในตอนต้นจะนำไปสู่อะไร ผู้เขียนบทความเห็นว่า เสียงในช่วงต้นของประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 เป็นเสียงของ “ผู้โค่นล้ม” ซึ่งตีแผ่ความอยุติธรรม ความทุกข์เข็ญในระบอบเก่าด้วยท่าทีก้าวร้าว ข่มขู่ ไม่ประนีประนอม พร้อมล้มล้างฟุ้งชน ผู้เล่าประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ใช้เสียงนี้สร้างความตื่นตกใจ หวาดกลัว อับอาย เสื่อมเสียเกียรติแก่ผู้ฟัง ได้แก่ กษัตริย์และ

ชนชั้นปกครองเพื่อให้อยู่ในภาวะทางอารมณ์อันประหลาดบางปั่นป่วน ซึ่งย่อมส่งผลให้ปฏิบัติการยึดอำนาจมีโอกาสประสบความสำเร็จมากกว่าการที่ผู้รับสารจะอยู่ในภาวะทางอารมณ์อันมั่นคง

ในทำนองคล้ายกัน หากประยุกต์ใช้แนวคิดเรื่องวาทกรรมของมิเชล ฟูโกต์ (Micheal Foucault) มาพิจารณาเสียงผู้เล่าใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* กล่าวได้ว่า “เสียงพูด” ของแต่ละบุคคลดังไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับ “อำนาจ” ที่ผูกติดกับสถานภาพของผู้พูดและการรับรองจากสังคมว่าบุคคลนั้นมีสิทธิ์ “ส่งเสียง” ได้หรือไม่ ในเรื่องใดบ้าง (ธีรัช สุเมธสวัสดิ์, 2564, น. 107-109) ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ “เสียง” ของกษัตริย์ย่อมดังที่สุดจากอำนาจที่เกาะเกี่ยวอยู่กับสถานภาพ แตกต่างจากเสียงของผู้ก่อการยึดอำนาจซึ่งล้วนเป็นข้าราชการและ “พลกนิกร” ใต้อำนาจกษัตริย์ ภายใต้เงื่อนไขโครงสร้างทางอำนาจของสมบูรณาญาสิทธิราชย์ เสียงของคนกลุ่มนี้ดังไม่พอที่จะทำให้คน “ฟัง” จนสามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงได้ การต้องใช้ผู้เล่าที่แผดเสียงก้าวร้าวใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* จึงเป็นความพยายามที่จะ “เร่งเสียง” เพื่อให้เจ้าของเสียงที่ดังที่สุด “ได้ยิน” ทั้งยังเป็นการก่อวินาศกรรมเสียงที่ดังที่สุดให้สะดุ้งสะเทือนอย่างรุนแรงอีกด้วย

เสียงเล่าของผู้โค่นล้มดำเนินต่อมาจนจบย่อหน้าที่ 4 เสียงเล่าจึงเปลี่ยนเป็นอีกเสียงหนึ่งคือ เสียง “วีรบุรุษ” ผู้มาโปรดในย่อหน้าที่ 5 จนจบเนื้อความย่อหน้าสุดท้าย

เหตุฉะนั้น ราษฎร ข้าราชการทหารและพลเรือน ที่รู้เท่าถึงการกระทำอันชั่วร้ายของรัฐบาลดังกล่าวแล้ว จึงรวมกำลังตั้งเป็นคณะราษฎรขึ้น และได้ยึดอำนาจของรัฐบาลของกษัตริย์ไว้ได้แล้ว คณะราษฎรเห็นว่าการที่จะแก้ความชั่วร้ายนี้ได้ ก็โดยที่จะต้องจัดการปกครองโดยมีสภาจะได้ช่วยกันปรึกษาหารือหลาย ๆ ความคิด ดีกว่าความคิดเดียว ส่วนผู้เป็นประมุขของประเทศนั้น คณะราษฎรไม่ประสงค์ทำการแย่งชิงราชสมบัติ ฉะนั้น จึงได้อัญเชิญให้กษัตริย์องค์นี้ดำรงตำแหน่งกษัตริย์ต่อไป แต่จะต้องอยู่ใต้กฎหมายธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน จะทำอะไรโดยลำพังไม่ได้ นอกจากด้วยความเห็นชอบของสภาผู้แทนราษฎร คณะราษฎรได้แจ้งความประสงค์นี้ให้กษัตริย์ทราบแล้ว เวลานี้ยังอยู่ในความรับผิดชอบ

(ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 491)

เสียงอันก้าวร้าวดุเดือดและไม่ประนีประนอมของผู้โค่นล้มในตอนต้นเปลี่ยนเป็นเสียงที่แผ่วลงและมีความประนีประนอมอย่างชัดเจนในย่อหน้าที่ 5 ถ้อยคำรุนแรงที่สุดมีเพียงคำว่า “ชั่วร้าย” และ “ทรยศต่อชาติ” ซึ่งเทียบน้ำหนักคำไม่ได้เลยกับสรรพเสียงฟุ้งพล่านในช่วงต้นของประกาศ เห็นได้อย่างชัดเจนจากการกล่าวที่แสดงนัยถึงการปกครองระบอบสาธารณรัฐในช่วงครึ่งหลังที่ว่า “ถ้ากษัตริย์ตอบปฏิเสธ หรือไม่ตอบภายในกำหนด โดยเห็นแก่ส่วนตนว่าจะถูกลดอำนาจลงมา ก็จะชื่อว่าทรยศต่อชาติ และก็เป็นหน้าที่ประเทศจะต้องมีการปกครองแบบอย่างประชาธิปไตย กล่าวคือ ประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญ

ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกตั้งขึ้น อยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา” (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงค์ศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์, 2560, น. 491) ในช่วงต้นของประกาศ ผู้เล่าใช้วลี “ได้โค่นราชบัลลังก์ลง” เพื่อสื่อถึงการปกครองระบอบสาธารณรัฐ แต่ในช่วงครึ่งหลัง เมื่อกล่าวถึงประเด็นเดียวกัน เสียงของผู้เล่าที่เปลี่ยนไปแล้วได้กลื่อนน้ำหนักถ้อยความลงเหลือเพียง “ประมุขของประเทศจะเป็นบุคคลสามัญซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้เลือกตั้งขึ้น อยู่ในตำแหน่งตามกำหนดเวลา”

ย่อหน้านี้เป็นการแนะนำให้ผู้ฟังรู้จักคณะราษฎรซึ่งก่อการยึดอำนาจและอธิบายอย่างคร่าวถึงปฏิบัติการที่กำลังดำเนินอยู่ ทำให้เข้าใจมากขึ้นว่า การใช้เสียงผู้โค่นล้มในช่วงแรกของประกาศนั้น นอกจากจะเพื่อสร้างปฏิภิกิริยาทางอารมณ์ต่อผู้ฟังของเรื่องแล้ว ยังเป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่การมีอยู่และปฏิบัติการของคณะราษฎรอีกด้วย และเนื่องจากความตอนนั้นของประกาศเป็นพื้นที่ที่คณะราษฎรปรากฏตัว การเล่าจึงต้องหนีเสียงให้อ่อนลงปราศจากความก้าวร้าวดุจัน เพื่อให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์ “วีรบุรุษ” ซึ่งจะมาช่วยกอบกู้บ้านเมืองจาก “ผู้ร้าย” และ “ปลดปล่อย” ผู้คนที่ถูกกดขี่ออกจาก “ยุคเข็ญ” ซึ่งเสียงเล่าของผู้โค่นล้มได้ฉายภาพให้เห็นในช่วงแรกของประกาศ หากไม่เปลี่ยนเสียงของผู้เล่าให้อ่อนลงแต่เลือกที่จะรักษาเสียงของผู้เล่าในตอนต้นไว้ให้สม่ำเสมอตลอดทั้งประกาศ บ้านเมืองน่าจะไม่ได้ถูกปลดปล่อยจากยุคเข็ญโดยวีรบุรุษผู้มาโปรด แต่จะเป็นการยึดครองโดยผู้ร้ายอีกกลุ่มหนึ่งให้ราษฎรอยู่ใต้อำนาจมากกว่า

นอกจากนี้การเปลี่ยนเสียงของผู้เล่าในช่วงครึ่งท้ายของประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ยังมีความจำเป็นจากเงื่อนไขเรื่องผู้ฟังที่เปลี่ยนเป้าหมายจากกษัตริย์ในช่วงครึ่งแรกของประกาศมาเป็นราษฎรทั่วไปตามที่กำหนดไว้แต่ที่แรกตอนต้นของประกาศ เนื้อความในช่วงครึ่งท้ายเป็นการอธิบายให้ราษฎรเข้าใจว่า กลุ่มคนในชื่อคณะราษฎรคือใคร มีเป้าหมายอย่างไร จะดำเนินการทำอะไรบ้าง จะก่อให้เกิดประโยชน์อย่างไรต่อราษฎร เห็นได้อย่างชัดเจนว่าเนื้อความเหล่านี้มีเจตนาจะสื่อสารกับคนทั่วไปซึ่งไม่ว่าจะเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับผู้ก่อการก็ตาม แต่คณะราษฎรก็ต้องการแรงสนับสนุนจากคนกลุ่มนี้ซึ่งเป็นกลุ่มคนที่เสียงเล่าในตอนต้นแสดงให้เห็นว่าถูกกระทำอย่างสาหัสจากชนชั้นปกครอง ดังนั้นเสียงเล่าที่ใช้สื่อสารจึงอ่อนโยนปลอบประโลม ซึ่งให้ภาพของวีรบุรุษที่มาปลดปล่อยผู้ฟังกลุ่มนี้ ภาพของราษฎรที่ถูกกระทำในตอนต้นได้แปรเปลี่ยนมาเป็นกลุ่มคนที่จะได้รับการดูแลอย่างดี “ราษฎรพึงหวังเกิดว่าราษฎรจะได้รับความบำรุงอย่างดีที่สุด ทุกๆ คนจะมีงานทำ เพราะประเทศของเราเป็นประเทศที่อุดมอยู่แล้วตามสภาพ” (ประยูร ภมรมนตรี, 2517, น. 55) ผู้เล่าได้แสดงหลัก 6 ประการที่คณะราษฎรจะใช้เป็นหลักในการบริหารบ้านเมือง ได้แก่ เอกราช ความปลอดภัย เศรษฐกิจ ความเสมอภาค เสรีภาพ และการศึกษา จากนั้นจึงจบประกาศด้วยเสียงวีรบุรุษผู้ปลดปล่อยทุกผู้ทุกคนด้วยความหวัง

ราษฎรทั้งหลายจงพร้อมใจกันช่วยคณะราษฎรให้ทำกิจอันจะคงอยู่
ชั่วดินฟ้านี้ให้สำเร็จ คณะราษฎรขอให้ทุกคนที่มีได้ร่วมมือเข้ายึดอำนาจจาก
รัฐบาลกษัตริย์เหนือกฎหมายพึงตั้งตนอยู่ในความสงบและตั้งหน้าทำมาหากิน
อย่าทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร การที่ราษฎรช่วย
คณะราษฎรนี้ เท่ากับราษฎรช่วยประเทศและช่วยตัวราษฎร บุตร หลาน
เหลน ของตนเอง ประเทศจะมีความเป็นเอกราชอย่างพร้อมบริบูรณ์ ราษฎร
จะได้รับความปลอดภัย ทุกคนจะต้องมีงานทำไม่ต้องอดตาย ทุกคนจะมี
สิทธิเสมอกัน และมีเสรีภาพพ้นจากการเป็นไพร่ เป็นข้า เป็นทาสพวกเจ้า
หมดสมัยที่เจ้าจะทำนาบนหลังราษฎร สิ่งที่ทุกคนพึงปรารถนาคือ ความสุข
ความเจริญอย่างประเสริฐซึ่งเรียกเป็นศัพท์ว่า “ศรีอาริยะ” นั้น ก็จะต้องบังเกิด
ขึ้นแก่ราษฎรถ้วนหน้า

(ประยูร ภมรมนตรี, 2517, น. 56-57)

เสียงของวีรบุรุษผู้มาปลดปล่อยราษฎรออกจากยุคเข็ญวาดภาพประเทศและสังคม
ในอุดมคติภายใต้การนำของคณะราษฎรซึ่งมิได้เห็นว่ราษฎรเป็นคนใต้ปกครอง เสียงนั้น
ทะเยอทะยานแน่วแน่มองว่าภารกิจนี้ยิ่งใหญ่มาจนเมื่อทำสำเร็จจะ “คงอยู่ชั่วดินฟ้า”
เมื่อต้องการออกคำสั่ง ก็พูดเพียงว่า “อย่ากระทำการใด ๆ อันเป็นการขัดขวางต่อคณะราษฎร”
เท่านั้นโดยปราศจากการข่มขู่กรโศกดังเช่นลุ่มเสี่ยงในตอนต้นของประกาศ นำสังเกตว่า
ย่อหน้าจบประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ให้ภาพที่แตกต่างกันแทบจะเป็นขั้วตรงข้ามของ
บ้านเมือง ซึ่งผู้เขียนบทความจะกล่าวถึงประเด็นดังกล่าวในหัวข้อถัดไป

นำสังเกตว่า เนื้อความในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 ส่วนที่กล่าวถึงเงื่อนไข
การตอบรับของกษัตริย์แตกต่างจากจดหมายกราบบังคมทูลการยึดอำนาจเพื่อเปลี่ยนแปลง
การปกครองซึ่งคณะราษฎรมอบหมายให้หลวงศุภชลาศัยนำไปถวายพระบาทสมเด็จพระ
พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่วังไกลกังวล กล่าวคือ เนื้อความในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1
ย่อหน้าที่ 5 กล่าวว่า หากกษัตริย์ไม่ยอมตอบรับให้ความร่วมมือกับคณะราษฎร คณะราษฎร
จะกำหนดให้ประเทศมีประมุขเป็นสามัญชน ซึ่งก็หมายถึงการปกครองประชาธิปไตยแบบ
สาธารณรัฐนั่นเอง ในขณะที่จดหมายกราบบังคมทูลระบุว่า หากกษัตริย์ไม่ยอมตอบรับ
จะเลือกพระบรมวงศานุวงศ์พระองค์ใหม่ขึ้นเป็นกษัตริย์แทน ซึ่งก็คือการปกครองระบอบ
ประชาธิปไตยซึ่งมีกษัตริย์เป็นประมุข

ความลึกลับของเนื้อความในข้อเขียนทั้งสองทำให้เกิดการตีความได้หลากหลาย
เป็นต้นว่า มีความเห็นไม่ตรงกันในคณะราษฎร ความลึกลับดังกล่าวเกิดจากการสื่อสารที่ผิดพลาด
แต่ดูเหมือนทฤษฎีที่ได้รับการกล่าวถึงบ่อยที่สุดโดยเฉพาะในเรื่องเล่าของฝ่ายอนุรักษนิยมก็คือ
ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 เป็นฝีมือการร่างและจัดพิมพ์โดยหลวงประดิษฐ์มนูธรรม
เพียงผู้เดียว บุคคลอื่นในคณะราษฎรแม้จะรับรู้ว่ประกาศนี้เป็นส่วนหนึ่งของปฏิบัติการ แต่ก็
ไม่เคยเห็นข้อความในประกาศมาก่อนจนกระทั่งวันยึดอำนาจ (2475 Animation, 2567) ดังนั้น

แนวทางที่ว่า หากกษัตริย์ไม่ทรงตอบรับยอมให้ความร่วมมือกับคณะราษฎร ประเทศจะเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสาธารณรัฐจึงเป็นความเห็นปัจเจกของหลวงประดิษฐมนูธรรม

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเสียงเล่าตามแนวทางวรรณกรรมศึกษาซึ่งผู้เขียนบทความได้อภิปรายให้เห็นในหัวข้อนี้ ความลึกลับที่ปรากฏในข้อเขียนสองฉบับเป็นเพียง “เกมของเสียงเล่า” ในประกาศที่เผยแพร่ต่อสาธารณชน เสียงเล่าของผู้โค่นล้มและวีรบุรุษจำเป็นต้องอ้างถึงการโค่นล้มราชวงศ์และการเปลี่ยนไปปกครองแบบสาธารณรัฐเพื่อแผดเสียง ก็ก้องสร้างบรรยากาศแห่งความหวาดกลัวครั้งเกรงในโมงยามของการปฏิวัติ ในขณะที่หนังสือกราบบังคมทูลปิดผนึกซึ่งชี้แจงความต้องการของผู้ก่อการอย่างตรงไปตรงมา ไม่จำเป็นต้องใช้เสียงเหล่านั้นเร่งเร้าอารมณ์ผู้ฟังซึ่งมีอยู่เพียงผู้เดียวคือพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เสียงอาจซ้ำซ้อนกับเสียงในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 และอันที่จริงในจดหมายกราบบังคมทูลก็ปรากฏเสียงของการข่มขู่อยู่แล้ว เพียงแต่อาจไม่ได้มีความซับซ้อนเทียบเท่ากับเสียงในประกาศอีกประการหนึ่ง ตามแนวคิดของศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ได้กำหนดให้ “ราษฎรทั้งหลาย” เป็นผู้ฟังในเรื่องเล่าแต่ต้น พื้นที่ดังกล่าวจึงถือเป็นการสื่อสารระหว่างผู้เล่ากับผู้ฟัง มิใช่การสื่อสารกับกษัตริย์และชนชั้นปกครองซึ่งอยู่ในฐานะ “บุรุษที่ 3” โดยตรง แม้ว่าความเป็นจริงแล้วจะเห็นได้อย่างชัดเจนว่าเนื้อความในตอนต้นต้องการส่งตรงไปยังผู้ฟังที่เป็นกษัตริย์ เงื่อนไขเกี่ยวกับผู้ฟังในเรื่องที่กำหนดให้ปรากฏและละไว้ ส่งผลให้ผู้เล่ามีอิสระในการใช้เสียงที่หลากหลายกว่า ซึ่งรวมถึงการเร่งเร้าปฏิบัติทางอารมณ์ด้วยการกล่าวถึงการโค่นล้มราชวงศ์และการเปลี่ยนเป็นสาธารณรัฐ ในขณะที่หนังสือกราบบังคมทูลเป็นการสื่อสารอย่างเป็นทางการกับกษัตริย์โดยตรง เสียงที่ใช้จึงไม่อาจนับแต่งขึ้นมาให้มีลักษณะทางวรรณกรรมได้ดังเช่นที่ปรากฏใน *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1*

ข้ออภิปรายทั้งหมดนี้แสดงให้เห็นว่า ท่าทีเหิมเกริม อุกอาจ ก้าวร้าว และท่าทีเป็นมิตรในช่วงครึ่งหลังของ *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* เป็น “บุคลิก” (persona) ที่สร้างขึ้นเพื่อสื่อสารกับคนต่างกลุ่มผ่านเสียงเล่าด้วยความมุ่งหวังที่จะให้ปฏิบัติการยึดอำนาจประสบความสำเร็จจากบรรยากาศอันปั่นป่วน ความรู้สึกสะพรั่งกลัวจากเสียงของผู้โค่นล้ม ตลอดจนความไว้วางใจ ความศรัทธา และความหวังจากเสียงของวีรบุรุษ เสียงเหล่านี้เป็นกลวิธีทางวรรณศิลป์ที่สร้างขึ้นเพื่อใช้เฉพาะกิจ มิสามารถสรุปได้ว่าสะท้อนเสียง บุคลิก หรือเนื้อแท้ของคณะราษฎรองค์รวม หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งอย่างตรงไปตรงมาได้ การย้อนกลับไปอ่าน *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* รวมถึงข้อเขียนรายรอบแล้วสรุปว่าคณะราษฎรเป็นกลุ่มคนเลวร้าย เหิมเกริม กำเริบเสิบสาน จึงอาจไม่ยุติธรรมและเป็นข้อสรุปที่ไม่เที่ยงตรงนัก

6. โครงสร้างเรื่องเล่าวีรบุรุษในประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1 : นหนทกปราบหารายณ์

การอภิปรายหัวข้อที่แล้วในประเด็นเรื่องเสียงเล่าน่าจะทำให้พอมองเห็นราง ๆ ว่า *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* มีคุณสมบัติความเป็น “เรื่องราว” (story) และมี “โครงเรื่อง” (plot) อยู่ เสียงเล่าในตอนต้นแสดงให้เห็นถึงภาวะยุคเข็ญของบ้านเมือง (ตอนต้น) จนเกิดกลุ่มคนที่ใช้ชื่อว่าคณะราษฎรขึ้นมาเพื่อบำบัดทุกข์บำรุงสุขของประชาราษฎร์ (ตอนกลาง) และ

หากว่าให้ความร่วมมือกับคณะราษฎร บ้านเมืองก็จะเข้าสู่ภาวะ “ศรีอาริยะ” เกิดความสงบสุขอย่างอุดมคติในท้ายที่สุด (ตอนท้าย) จะเห็นว่าโครงสร้างดังกล่าวเรียงร้อยเรื่องราวเข้าหากันด้วยเหตุการณ์ที่เชื่อมโยงระหว่างตอนต้น ตอนกลาง และตอนท้าย ซึ่งปรากฏร่วมกันทั้งในงานเขียนประวัติศาสตร์และงานวรรณกรรม โดยน่าจะเกิดจากลักษณะการทำงานของนักประวัติศาสตร์และนักประพันธ์ที่ White เห็นว่ามีขั้นตอนการที่คล้ายคลึงกัน เช่น การเรียบเรียงข้อเท็จจริงให้อยู่ในรูปแบบของเรื่องราวผ่านการกำหนดจุดเริ่มต้น จุดกึ่งกลาง และจุดสิ้นสุด (White, 1973, p. 5 อ้างถึงใน ตามไท ดิลกวิทย์รัตน์, 2562, น. 136) โครงสร้างดังกล่าวใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ยังมีลักษณะร่วมกันกับเรื่องเล่าเกี่ยวกับวีรบุรุษซึ่งสมเด็จพระยาจัตมหาราชานุภาพทรงกล่าวไว้ในคำนำพระนิพนธ์*พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*ว่า

บ้านเมืองต้องมียุคเชษฐาจึงมีวีรมหาราชอย่าง 1 วีรมหาราชย่อมเป็นบุรุษพิเศษมีสติปัญญาและความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวผิติดกับผู้อื่นมาในอุปนิสัยอย่าง 1 และสามารถทำให้ผู้อื่นเชื่อถือไว้วางใจในพระปรีชาสามารถมั่นคงอย่าง 1 จึงสามารถบำเพ็ญอภิเษกกับบ้านเมืองจนแผ่ราชอาณาจักรเป็นราชธานีราชได้

(ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา, 2499, น. 2)

สมเด็จพระยาจัตมหาราชานุภาพทรงพระนิพนธ์*พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*ตามโครงสร้างข้างต้น คือ แบ่งเนื้อหาออกเป็น 3 บท (ในพระนิพนธ์ใช้คำว่า ภาค) ได้แก่ ภาคที่ 1 เรื่องบ้านเมืองเกิดยุคเชษฐา ภาคที่ 2 สมเด็จพระนเรศวรทรงกู้บ้านเมือง และภาคที่ 3 สมเด็จพระนเรศวรทรงแผ่อาณาเขต Reynolds เสนอไว้อย่างสังเขปว่า เนื้อเรื่องดังกล่าวเป็นการวางโครงเรื่องแบบสุนาฏกรรม (บันเทิงคดี) การดำเนินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบใน 3 บทแบ่งเป็น การทำทนาย (เรื่องบ้านเมืองเกิดยุคเชษฐา) การโต้ตอบ (สมเด็จพระนเรศวรทรงกู้บ้านเมือง) และจบลงด้วยการแก้ปัญหา (สมเด็จพระนเรศวรทรงแผ่อาณาเขต) โครงเรื่องดังกล่าวจะนำไปสู่ความเป็นเอกภาพหรือการฟื้นคืนคุณค่าบางอย่างหลังจากการเผชิญอุปสรรคและภัยคุกคามที่เข้ามาบั่นทอนเอกภาพหรือคุณค่าดั้งเดิมที่มี (ปิยวัฒน์ สีแดงสุก, 2566, น. 92)

เมื่อนำเรื่องราวใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ทาบลงในโครงของพระนิพนธ์*พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*และกรอบการมองของ Reynolds จะพบว่า ประกาศฉบับนี้มีโครงสร้างที่สวมได้กับโครงสร้างแม่แบบทั้งสอง คือ ส่วนต้น บ้านเมืองเกิดยุคเชษฐา กษัตริย์และชนชั้นปกครองมิได้ดำรงอยู่ในศีลในธรรม การบริหารราชการแผ่นดินไม่เป็นไปตามหลักวิชาตามสมควร มีการกดขี่ข่มเหงอาณาประชาราษฎร์ รีดเลือดจากราษฎร ส่วนกลาง วีรบุรุษเข้ามาครอบงำสถานการณ์ คณะราษฎรยึดอำนาจจากกษัตริย์และชนชั้นปกครอง ทั้งจะจัดให้มีการปกครองรูปแบบใหม่ซึ่งจะสร้างความสุขสมบูรณ์ให้แก่ราษฎรทุกคน ส่วนท้าย บ้านเมืองจะเข้าสู่ภาวะสงบสุข หากราษฎรให้ความร่วมมือกับคณะราษฎร ไม่ขัดขวาง

ทำมาหากินตามปกติ ก็จะเป็นการช่วยให้คณะราษฎรปฏิวัติการนี้ได้สำเร็จ อันจะนำมาซึ่งความอยู่เย็นเป็นสุขของราษฎรและความเจริญของบ้านเมือง

ในเมื่อเรื่องเล่าและและการเล่าเรื่องต่างมีประสิทธิภาพที่จะเผยให้เห็นผู้เล่าในแง่มุมต่าง ๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นอคติ ตัวตน อุดมคติ โลกทัศน์ซึ่งแทรกซึมอยู่ในเรื่องเล่าและวิธีการเล่า การเล็งเห็นโครงสร้างเรื่องเล่าวีรบุรุษใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* อาจช่วยให้เข้าใจมากขึ้นว่า จะโดยรู้ตัวหรือไม่ก็ตาม คณะราษฎรเห็นว่ากลุ่มของตนเป็นใครกันแน่ ในขณะที่กลุ่มอนุรักษนิยมมักมองว่าคณะราษฎรเป็นผู้ที่มา “ปล้น” หรือแย่งพระราชอำนาจไปจากกษัตริย์ดังอาจเห็นได้จากวิธีการเล่าในภาพยนตร์การ์ตูนแอนิเมชัน *2475 รุ่งอรุณแห่งการปฏิวัติ (Dawn of Revolution)* ซึ่งบรรยายสีให้คณะราษฎรโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลวงประดิษฐมนูธรรมเป็นตัวร้าย ในทำนองเดียวกันกับสารคดีชุด *2475 Untold History* ทางช่อง Thailand Vision บน Youtube ส่วนกลุ่มที่ชื่นชมบทบาทของคณะราษฎรมักมองว่าคนกลุ่มนี้เป็นนักปฏิวัติหัวก้าวหน้าซึ่งมุ่งหวังการเปลี่ยนแปลง แต่จากการแยกเสียงเล่าและการพิจารณาโครงเรื่องใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* และตระหนักถึงข้อเท็จจริงที่ว่า สำนึกในแบบเรื่องเล่า (narrative consciousness) และตัวเรื่องเล่ามิได้สถิตเสถียรอยู่ในเนื้อตัวของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่ปรากฏมีร่วมกันระหว่างคนเฉพาะกลุ่มหรือคนในสังคมซึ่งมีอุดมการณ์ โลกทัศน์ อคติ อุดมคติร่วมกัน เราอาจพอมองเห็นว่า คณะราษฎรมองกลุ่มของตนเองเป็น “วีรบุรุษ” ผู้มาปลดปล่อยผู้คนออกจากยุคเข็ญซึ่งเกิดจากกษัตริย์และชนชั้นปกครอง

เราอาจพิจารณาต่อไปได้อีกว่า เสียงและโครงเรื่องที่ปรากฏใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ถือเป็น การ “พลิกฟ้าพลิกแผ่นดิน” อย่างแท้จริงตามชื่อเรียกอีกชื่อหนึ่งของการปฏิวัติ 2475 เพราะรายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏในประกาศล้วนเป็นการ “กลับหัวกลับหาง” ในเชิงโครงสร้าง ที่เห็นได้เด่นชัดที่สุดคือ การที่ผู้ปราบยุคเข็ญในคดีจารีต คือ องค์กษัตริย์ในฐานะนารายณ์อวตารกลายเป็นผู้ก่อให้เกิดยุคเข็ญขึ้นเองในส่วนต้นของประกาศอิงตามเสียงและโครงเรื่อง ส่วนกลุ่มผู้มาทำลายและหมายชิงอำนาจไปจากองค์กษัตริย์กลับกลายเป็นวีรบุรุษผู้กอบกู้ที่หวังให้บ้านเมืองเรืองรอง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น ในกรณีนี้เราอาจอุปมาการสลบขั้วพลิกคว่ำของบทบาทผู้ปราบยุคเข็ญและผู้ร้ายได้กับพระนารายณ์และนันทกในเรื่อง*รามเกียรติ์* นันทกเป็นยักษ์อสูรที่ถูกเหล่าเทวดามองว่ากำเริบเสิบสาน ละเมิดอำนาจผู้เป็นใหญ่และก่อการกบฏ สร้างความวุ่นวายแก่เหล่าเทวดา พระอิศวรจึงมอบหมายให้พระนารายณ์ไปปราบโดยถือว่าเป็นการปราบยุคเข็ญ จะเห็นว่ายุคเข็ญดังกล่าวเกิดขึ้นด้วยชนชั้นใต้ปกครองที่ถูกชนชั้นสูงมองว่าเหิมเกริม เป็นภัย และผู้ที่ทำการปราบตัวปัญหาให้เกิดความสงบขึ้นได้ก็คือชนชั้นปกครอง บทบาทดังกล่าวสลบขั้วกันในเสียงและโครงเรื่องของ*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ชนชั้นสูงกลายเป็นผู้สร้างยุคเข็ญ และผู้ที่อาสาปราบยุคเข็ญคือคนสามัญซึ่งกระทำการโดยการทำลาย ละเมิด สิ้นคลอนอำนาจและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของชนชั้นปกครองซึ่งโลกใน*รามเกียรติ์*มองว่า “ต้องถูกกำจัด”⁸

⁸ ดูเพิ่มเติมใน เสาวณิต จุลวงศ์ (2559)

ยิ่งไปกว่านั้น การพลิกข้อของโครงสร้างดังกล่าวยังอาจเป็นเรื่องตลกร้ายที่ซับซ้อนขึ้นไปอีกเมื่อพิจารณาการพลิกคว่ำของโครงสร้างใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ร่วมกับโครงสร้างเรื่องเล่าวีรบุรุษและข้อเท็จจริงที่ว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวาย “ยุวกษัตริย์” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล สมเด็จพระนเรศวรมหาราชขึ้นเพื่อทูลเกล้าฯ ถวาย “ยุวกษัตริย์” พระนิพนธ์หนังสือดังกล่าวภายหลังการปฏิวัติ 2475 ขณะที่พระองค์ประทับลี้ภัยอยู่ที่เมืองปิ่นัง ดังนั้น “ยุวกษัตริย์” ที่พระองค์ทรงกล่าวถึงในคำนำและเป็นโครงสร้างที่ครอบคลุม*พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช*จึงอาจแทบเทียบได้กับการปฏิวัติ 2475 และการปกครองบ้านเมืองภายใต้การนำของคณะราษฎร ทำให้เห็นว่าโครงสร้างเรื่องแบบเดียวกันสามารถแทนความหมายเข้าไปได้ตามตำแหน่งแห่งที่ของผู้สร้างสรรค์เรื่องเล่านั้นขึ้นมา

และหากใช้โครงสร้างเนื้อหาของวรรณคดีไทยโบราณที่มักขึ้นต้นตามธรรมเนียมด้วยการประณามพจน์ซึ่งมักเป็นการเฉลิมพระเกียรติกษัตริย์และมักจบด้วยการขอพรเข้าพิจารณา*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ก็จะพบโครงสร้างที่แทบกันในแบบชัดตรงข้ามได้ กล่าวคือ *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ก็ขึ้นต้นด้วยการกล่าวถึงกษัตริย์และบ้านเมืองด้วยชุดคำร่ำอารมณณ์ทำนองเดียวกับ “คำศกดิ์สิทธิ์” ในบทประณามพจน์ แต่เป็นการสร้างอารมณณ์ในทิศทางที่ตรงกันข้ามกับการเฉลิมพระเกียรติ และจบลงด้วยการขอพรให้บ้านเมืองเป็นสุขด้วยการนำของคณะราษฎร มิใช่ภายใต้พระบารมีของกษัตริย์

ตัวอย่างของโครงสร้างที่พลิกกลับด้านไปมาและความเป็นไปได้ในการตีความแบบต่าง ๆ อาจช่วยแสดงให้เห็นว่า นอกเหนือจากการพลิกฟ้าพลิกแผ่นดินของระบอบการปกครองซึ่งคณะราษฎรทำให้อุบัติขึ้นแก่สยามแล้ว ในระดับโครงสร้างของเรื่องเล่า ก็มีการพลิกกลับข้อซึ่งอาจสื่อถึงการสั่นสะเทือนอย่างรุนแรงเช่นกัน การศึกษากลุ่มข้อมูลในช่วงเวลาดังกล่าวเพิ่มเติมอาจเป็นประโยชน์ในแง่ที่เผยให้เห็นถึง “เรื่องเล่าใต้สำนึก” (unconscious narrative) ซึ่งคือเรื่องเล่าที่อยู่ในเนื้อตัวของปัจเจกบุคคลโดยมิได้ทันตระหนัก ของคณะราษฎร กษัตริย์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องได้

7. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การอ่าน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ซึ่งเป็นเอกสารชิ้นสำคัญในการปฏิวัติ 2475 ด้วยมุมมองวรรณกรรมศึกษาผ่านแนวคิดเรื่องเล่าและศาสตร์แห่งการเล่าเรื่อง โดยเน้นพิจารณาเสียงเล่าและโครงเรื่อง นำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า ผู้ประพันธ์*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ใช้เสียงเล่าเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งการปฏิวัติ ประกอบด้วยเสียงเล่าของผู้โค่นล้ม เป็นเสียงที่ก้าวร้าวรุนแรง ดุดัน มีท่าทีข่มขู่คุกคาม เนื้อหาที่เล่าด้วยเสียงนี้คือการประณามกษัตริย์และชนชั้นปกครองอย่างเผด็จรอน ผู้เล่าใช้เสียงดังกล่าวเพื่อสร้างบรรยากาศแห่งความหวาดกลัว ความประหวั่นพรั่นพรึง ความอับอาย ความรู้สึกเสื่อมเสียเกียรติ โดยที่ผู้ฟังเสียงเล่าในส่วดังกล่าวคือกษัตริย์และชนชั้นสูง การที่ผู้ประพันธ์กำหนดให้ผู้ฟังเป็น “ราษฎรทั้งหลาย” ราวกับเป็นการสื่อสารระหว่างคณะราษฎรกับประชาชนทั่วไป มิได้เขียนถึงกษัตริย์โดยตรง

เป็นการสร้างพื้นที่ให้สามารถใช้เสียงของผู้โค่นล้มได้อย่างอิสระ นอกจากนี้ยังประกอบด้วยเสียงของวีรบุรุษ ซึ่งเป็นเสียงที่ใช้สื่อสารกับราษฎร เสียงดังกล่าวมีท่าทีคนละแบบกับเสียงผู้โค่นล้มอย่างชัดเจน คือมีความอ่อนโยน ความประนีประนอม ให้ความเชื่อมั่นและความหวัง เสียงดังกล่าวใช้เพื่อโน้มน้าวให้ผู้ฟังในเรื่องเห็นด้วยกับปฏิบัติการของคณะราษฎร ในแง่โครงเรื่อง *ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* มีโครงแบบเรื่องเล่าวีรบุรุษซึ่งแสดงให้เห็นว่า คณะราษฎรมองว่าตนเองเป็นวีรบุรุษผู้มาปราบยุคเข็ญและปลดปล่อยผู้คนออกจากความเสื่อมทราม

นอกจากนั้นแล้ว โครงสร้างที่ปรากฏใน*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* ยังพลิกสลับขั้วในรายละเอียดต่าง ๆ เมื่อลองนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับเรื่องเล่าจาริต อาจแสดงให้เห็นว่าการสั่นสะเทือนอย่างรุนแรงหรือการพลิกฟ้าพลิกแผ่นดินไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะกับระบอบการเมืองการปกครอง แต่ยังเกิดในระดับโครงสร้างของเรื่องเล่าซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับประเด็นศึกษาอื่น ๆ ได้ อย่างไรก็ตาม ประเด็นดังกล่าวไม่ใช่ประเด็นหลักของบทความนี้ ดังนั้นจึงอาจไม่ได้แสดงให้เห็นชัดเจนนัก

การพิจารณาด้วยมุมมองเหล่านี้เผยให้เห็นความซับซ้อนของ*ประกาศคณะราษฎร ฉบับที่ 1* และอาจทำให้เข้าใจความคิดที่อยู่เบื้องหลังการกระทำบางอย่างของคณะราษฎรมากขึ้น มุมมองทางวรรณกรรมศึกษาเปิดโอกาสให้ผู้เขียนมีสิทธิ์ (authority) ที่จะอ่านตีความโดยบูรณาการตัวบท หลักฐาน และข้อเสนอกจากสาขาวิชาได้โดยที่มิได้เป็นการตีความเกิน (overinterpretation) ดังนั้นจึงเป็นการพิสูจน์และยืนยันไปด้วยในขณะเดียวกันว่า องค์ความรู้เกี่ยวกับวรรณกรรมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอ่านและการตีความอย่างวรรณกรรมอาจเป็นประโยชน์ต่อการเติมเต็มช่องว่างบางจุดในการศึกษาแขนงอื่น ๆ ที่มีข้อจำกัดในเรื่องอำนาจหรือสิทธิในการตีความเฉพาะสาขา และยังแสดงให้เห็นว่า การศึกษาแบบสหศาสตร์โดยมิได้จำกัดอำนาจการตีความของตนเองอยู่ในสาขาหนึ่งสาขาใด อาจเป็นสะพานเชื่อมไปสู่ “ความหมายใหม่” ของข้อมูลกลุ่มเดิมได้ไม่รู้จักจบ ที่สำคัญที่สุดคือ การใช้วิธีการทางวรรณกรรมศึกษาตีความตัวบทต่างประเภทอาจเป็นการสลายข้อจำกัดแนวทางการศึกษาวรรณกรรมไทยแบบจาริตซึ่งมุ่งศึกษาตัวบทแม่แบบ (canons) กลุ่มพระราชนิพนธ์ พระนิพนธ์ หรืองานเขียนของชนชั้นปกครอง บุคคลสำคัญโดยมุ่งสร้างคำอธิบายเกี่ยวกับสุนทรียะ ความงาม และคุณค่าด้านต่าง ๆ เป็นหลัก ขณะเดียวกันวรรณกรรมศึกษาก็มีกรอบเกณฑ์ที่ค่อนข้างเคร่งครัดว่าตัวบทประเภทใด “เป็น” หรือ “ไม่เป็น” วรรณกรรมซึ่งส่งผลต่อการ “ได้รับอนุญาต” ว่าจะศึกษาข้อมูลนั้น ๆ ได้หรือไม่ ดังนั้นสิ่งที่นำมาศึกษาได้ในสาขาวรรณกรรมศึกษาจึงมีอยู่อย่างจำกัด การเปิดโอกาสให้องค์ความรู้วรรณกรรมศึกษาไปสัมผัสปะทะสังสรรค์กับศาสตร์แขนงอื่น อาจเป็นทางออกที่ช่วยให้วรรณกรรมศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งวรรณกรรมไทยศึกษา มีอายุยืนยาวต่อไป ไม่ถูกตีตราว่าเป็นศาสตร์ที่อยู่บนหอคอยงาช้าง เชื่อมโยงหรือสร้างบทสนทนากับศาสตร์หรือสาขาวิชาอื่น ๆ ไม่ได้ และแสดงศักยภาพของสาขาวิชาว่า องค์ความรู้วรรณกรรมศึกษาอาจช่วยอธิบาย เติมเต็ม และเกื้อกูลการอ่านตีความ “ตัวบท” ของสาขาวิชา รายรอบได้ ถึงที่สุดแล้ว อาจต้องมีการทบทวนใหม่ว่า สิ่งที่วรรณกรรมศึกษาอนุญาตให้นับเป็น “ตัวบทวรรณกรรม” ได้ในโลกปัจจุบันนั้นควรขยายขอบเขตออกไปจากเดิมหรือไม่

หรือจะรักษาที่มั่นอย่างคงเส้นคงวาทดด้วยการศึกษาวิจัยเฉพาะตัวบทที่เป็นวรรณกรรมตามความหมายจารีต

อย่างไรก็ตาม วิธีการอ่านตามที่ได้นำเสนอในบทความนี้มีข้อจำกัดสำคัญที่เกิดจากการบูรณาการวิธีการศึกษากับกลุ่มข้อมูลข้ามศาสตร์ กล่าวคือ เป็นการใช่วิธีวิทยาของวรรณกรรมศึกษามาตีความหลักฐานทางประวัติศาสตร์ ในขณะที่ประวัติศาสตร์ศึกษาให้ความสำคัญแก่ข้อเท็จจริง ความน่าเชื่อถือของหลักฐาน ประสิทธิภาพและความถูกต้องที่ยังตรงของการตีความหลักฐาน วรรณคดีศึกษามุ่งเผยให้เห็นโครงข่ายอันซับซ้อนของตัวบทหนึ่ง ๆ ซึ่งนอกจากจะเป็นได้หลายประเภทแล้วยังสร้างหรือสื่อความหมายได้หลากหลายขึ้นอยู่กับ การตีความและกรอบที่ใช้ในการพิจารณา อีกนัยหนึ่งคือ วรรณคดีศึกษาเสนอความหมายทางเลือกของตัวบท มิได้มุ่งเสาะหาข้อเท็จจริงที่เชื่อถือได้มากที่สุดอันจะเป็นการก้าวล่วงหน้าที่ของนักประวัติศาสตร์ การใช้แว่นวรรณกรรมอ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์อาจเป็นการตีความเกินตัวบทได้ หากมองจากมุมมองของประวัติศาสตร์ศึกษา

เอกสารอ้างอิง/References

- 2475 Animation. (13 มีนาคม 2567). แอนิเมชัน ๒๔๗๕ รุ่งอรุณแห่งการปฏิวัติ - 2475 Dawn of Revolutio [Video]. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=rmNvPB6Jxzo>
- กองบรรณาธิการศิลปวัฒนธรรม. (24 มิถุนายน 2567). 24 มิ.ย. 2475 พระยาพหลขยันอ่านประกาศ คำแถลงการณ์คณะราษฎรฉบับแรก. *ศิลปวัฒนธรรม*. https://www.silpa-mag.com/this-day-in-history/article_645
- กุสุมา รักษาเมณี, สายวรุณ น้อยนิมิตร, และ เสาวณิต จุลวงศ์. (2550). *ศักดิ์ศรีและความอับอาย ในวรรณกรรมไทย*. แม่คำผาง.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2561). *อำนาจไร้พรมแดน: ภาษา วาทกรรม ชีวิตประจำวันและโลก ที่เปลี่ยนแปลง*. วิชาษา.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2543). *ปฏิวัติ 2475*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ และ ชำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2560). *ปฏิวัติ 2475*. มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และสังคมศาสตร์.
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2535). *2475: การปฏิวัติของสยาม*. ประพันธ์สาส์น.
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2499). *พระราชประวัติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช: ตอนเจดีย์*. บัญชการพิมพ์.
- ดุษฎี มาลากุล. (2518). *เรื่องของคนหัวแผ่นดิน*. โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- ตามไท ดิลกวิทยรัตน์. (2562). ทฤษฎีการเขียนประวัติศาสตร์ของเฮย์เดน ไวต์. *วารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์*, 6(1), 129-166.
- ธีธัช สุขเมศวร์สวัสดิ์. (2564). นวัตกรรมของนิราศในนิราศนครวัด [วิทยานิพนธ์ปริญญา มหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. Chula Digital Collections.
- นริศ จรัสจรรยาวงศ์. (2564). *2475 ราษฎรพลิกแผ่นดิน*. มติชน.
- นายหนวย. (2530). *เจ้าฟ้าประชาธิปก ราชนิราศ* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ป. สัมพันธ์พานิชย์.
- น้ำผึ้ง ปัทมะกลางกุล. (2560). ความฝันและจินตนาการในรำพันพิลาป: สุนทรภู่กับการประกอบสร้าง "เรื่องเล่า" ในวรรณคดีนิราศ. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*, 37(3), 203-228.
- บัทสัน, บี เอ. (2547). *อวสานสมบูรณาญาสิทธิราชย์ในสยาม* (พิมพ์ครั้งที่ 2). มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ประยูร ภมรมนตรี. (2517). *บันทึกเรื่องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475*. บรรณกิจ เทรตตั้ง.
- ปิยวัฒน์ สีแดงสุก. (2566). *นเรศวรนิพนธ์: การเมือง อนุสาวรีย์ และประวัติศาสตร์เรื่องแต่ง*. มติชน.
- พูนพิศมัย ดิศกุล, หม่อมเจ้า. (2533). *สิ่งที่ข้าพเจ้าพบเห็น*. วัชรินทร์การพิมพ์.
- ภุรี พูวงศ์เจริญ. (2563). *การเมืองการปกครองไทย: พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ (พ.ศ. 2475-2540)*. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.

- ยาตาเบ, ยาสุกจิ. (2562). *บันทึกของทูตญี่ปุ่นผู้เห็นเหตุการณ์ปฏิวัติ 2475 การปฏิวัติและการเปลี่ยนแปลงในประเทศไทย* (เออิจิ มูราชิมา และ นครินทร์ เมฆไตรรัตน์, ผู้แปล, พิมพ์ครั้งที่ 3.). ศิลปวัฒนธรรม.
- ราม วชิราวุธ. (2557). *ประวัติต้นรัชกาลที่ 6*. มติชน.
- รุช, เอช. (2564). *การปฏิวัติสยาม 2475 ในทัศนะของพันโท อองรี รูช* (พิมพ์ลอย ปากเพรียว, ผู้แปล). ศิลปวัฒนธรรม.
- วิชัย ประสงค์. (2505). *แผ่นดินสมเด็จพระปกเกล้า. ผดุงชาติ*.
- ส. พลายน้อย [สมบัติ พลายน้อย]. (2550). *ตามรอยเบื้องพระยุคลบาท พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว* (พิมพ์ครั้งที่ 4). ศิลปวัฒนธรรม.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2550). *ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของปัญญาชน (พ.ศ. 2435-2535)*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- สุรเดช โชติอุดมพันธ์. (2559). *ทฤษฎีวรรณคดีวิจารณ์ตะวันตกในคริสต์ศตวรรษที่ 20*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสถียร สุกโสมณ. (2514). *ชีวิตทางการเมืองของ พ.อ. พระยาฤทธิอัคเนย์ ทหารเสือปฏิวัติ 2475*. วัชรินทร์การพิมพ์.
- เสถียร สุกโสมณ. (2535). *ชีวิตและการต่อสู้ของพระยาทรงสุรเดช*. คณะอนุกรรมการจัดพิมพ์หนังสือโครงการ 60 ปี ประชาธิปไตย.
- เสาวณิต จุลวงศ์. (2559). *จากฆ่าหรือไม่ฆ่า สู้คุณค่าในรามเกียรติ์ฉบับรัชกาลที่ 1*. ใน ปกรณ์ ลิ้มปณฺสรณ์ (บรรณาธิการ), *โครงการ “ถกเถียงเรื่องคุณค่า”* (น. 25-64). สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม.
- อรรถจักร สัตยานุรักษ์. (2555). *การเปลี่ยนแปลงโลกทัศน์ของชนชั้นผู้นำไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงพุทธศักราช 2475*. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อิสระ ชูศรี. (25 มิถุนายน 2563). *ประกาศคณะราษฎรกับ ‘หน้า’ ของพระปกเกล้า*. The 101.World. <https://www.the101.world/the-announcement-of-the-peoples-party-and-prajadhipok/>
- Coste, D. (1989). *Narrative as communication*. University of Minnesota Press.
- Currie, G. (2010). *Narratives & narrators: A philosophy of stories*. Oxford University Press.
- Fludernik, M. (2009). *An introduction to narratology*. Routledge.